

BÄSTA FOTOBOK 2002
+ 87 ANDRA FOTOBÖCKER

FOTOGRAFI ÄR SÄRSKILT lämpat för böcker, med dess intima och naturliga format för att visa bildsekvenser, menar bokantikvarien Andrew Roth. Han presenterar i »The book of 101 books« nyskapande fotoböcker under 1990-talet. Det är 101 storslagna böcker, från Edward S. Curtis »The North American Indian« från 1907, till David La Chapelles »La Chapelle Land« från 1996.

Någon liknande sammanställning har inte funnits och »The book of 101 books« är själv en mycket storslagen och intressant bok med essäer och flera bilduppslag från varje bok. Ett måste för alla boksamlare och fotointresserade.

Fotografisk tidskrift har gjort som Andrew Roth – fast i mindre format. För den som är intresserad av svenska fotoböcker – och det finns ett stort intresse – får vanligtvis själv leta fram vad som kommit ut på flera olika hyllor i bokhandel och på bibliotek, eftersom fotografi halkar mellan olika stolar: ibland är det konst, ibland är det teknik, historia, arkitektur eller geografi, ibland något annat. Ibland letar man förgäves.

Så vi har gjort en unik sammanställning av det senaste årets utgivning av foto- och fotoillustrerade böcker i denna volym, med recensioner av initierade skribenter från fack- och dagspress.

Här presenterar vi också de nominerade böckerna till Bästa fotobok 2002 samt årets vinnare. Välkommen till en smittande läsning om denna – samt 87 andra fotoböcker.

MARIE NILSSON

Redaktör

BÄSTA FOTOBOK 2002

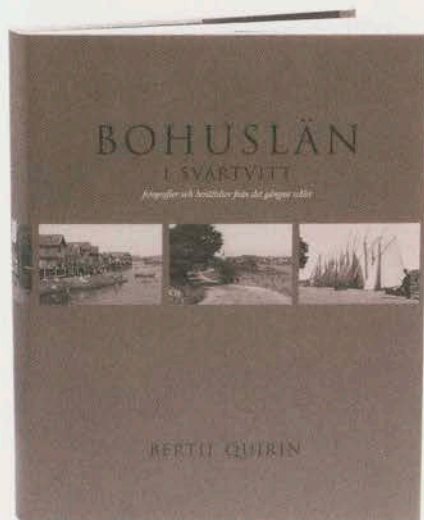
BOHUSLÄN I SVARTVITT.

FOTOGRAFIER OCH BERÄTTELSE FRÅN DET GÅNGNA SEKLET

Bertil Quirin

QUIRIN FÖRLAG

Se även recension på sidan 29

JURYNS MOTIVERING:

»Bohuslän i svartvitt» är en kärleksförklaring till fotografiet.

Med personliga texter och ett konstnärligt gestaltat arkivmaterial levandegör Bertil Quirin historien och speglar en pågående förändringsprocess, som får ytterligare resonans genom ett konsekvent nu-och-då-perspektiv.

»Bohuslän i svartvitt» är inte bara en soloprestation, där upphovsmannen svarar för alla delar i bokens tillblivelse, utan en kulturgärning.

LARS HALL, ANNIKA KARLSSON-RIXON,
GÖRAN WIDERBERG & JANNIKE ÅHLUND

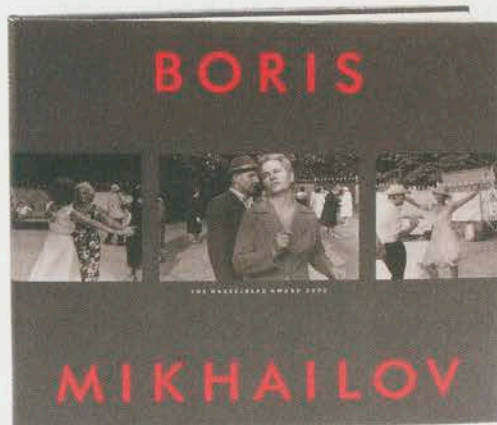

»Ålerännans», Smögen, början av 1930-talet. Foto: C.A. Träff

»Ålerännans», Smögen, idag. Foto: Bertil Quirin

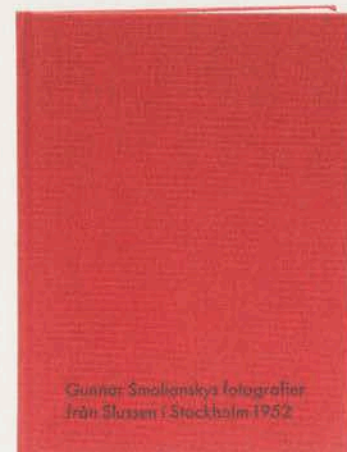
ÖVRIGA NOMINERADE TILL BÄSTA FOTOBOK 2002

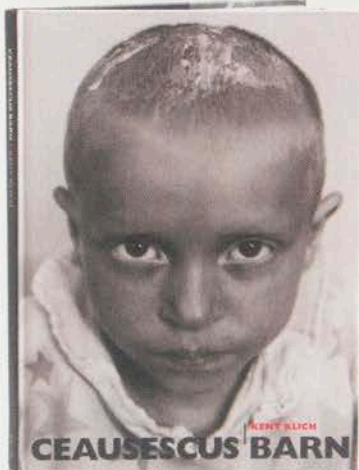
THE HASSELBLAD AWARDS
Boris Mikhailov
HASSELBLAD CENTER
Se även recension i »F« nr 1/2001

FOTOGRAFIER FRÅN SLUSSEN I STOCKHOLM 1952
Gunnar Smoliansky (foto) Carl-Johan Malmberg (text)
BYGGFÖRLAGET KULTUR, STOCKHOLM
Se även recension på sidan 60

*Gunnar Smolianskys fotografier
från Slussen i Stockholm 1952*

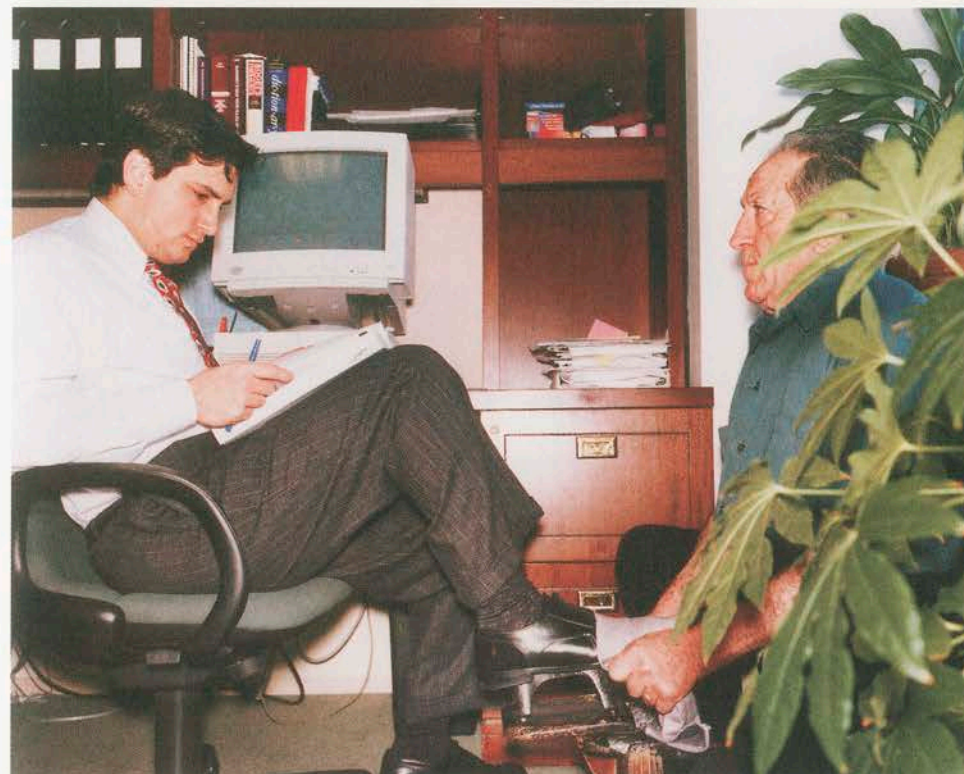
CEAUSESCUS BARN
Kent Klich
JOURNAL

Se även recension på sidan 35

OFFICE/KONTOR
Lars Tunbjörk
JOURNAL

Se även recension på sidan 34

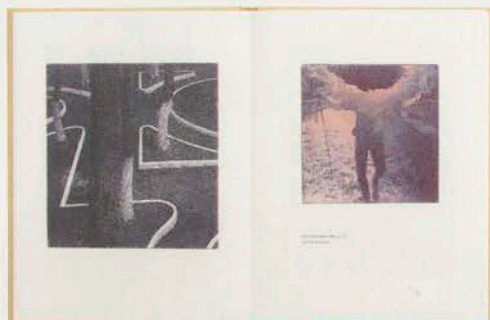
[1]

[2]

[4]

[7]

[8]

ÅRETS FOTOBÖCKER

FJÄLLVRÅKEN BORG MESCH [1]

Borg Mesch (foto) Svante Hedín (text)

NYA VYER

DET VAR VID DEN TIDEN då de stora männen trodde att Idealsamhället kunde skapas, här i form av Kiruna. Byggstenarna var Vildmarken och Malmen, och den sociala ingenjören hette Hjalmar Lundbohm, LKAB:s disponent. Hans gruvarbetare skulle inhysas i egnahemshus och en god miljö. Det skulle inte gå till som i den riktiga Vilda Västeren, sa man. 1898 började Norge och Sverige bygga järnväg mellan Narvik och Gällivare.

5.000 man tillsammans med tusen barn och kvinnor. Polis och präster, läkare och lycköskare likt mannen som dokumenterade alltsammans: Borg Mesch. En bygdefotograf som med hjälp av envishet och rätt kontakter blev professionell.

Svante Hedíns torra texter rabblar upp varje enskild detalj i Meschs liv, men det som ger förståelse är fotografierna. Det fantastiska är katalogen över samhället: namnlösa danstrupper, rallarlag och skolklasser på utflykt. De tekniskt skickliga bilderna av de stora rösträttsdemonstrationerna, konfirmanderna, Kiruna Atletklubb i trikåer. Musikföreningen, Logen och bönderna. De avlöses av de vackert komponerade gråskalorna till fjällvyer.

Likt Robinson-Kent idag förstod Borg Mesch turismens möjligheter; han fotograferade för STF, var färdledare för fjällturister som han också avbildade i lappdräkter med »äkta« attribut på vykortsbilder som han sedan krängde. Ingen kolonialism utan exotism.

Det hände uppenbarligen ingenting av betydelse i Norrland, konstaterade Expressens Björn Nilsson 1990, efter att ha sett en historisk Norrlandskonst-utställning som ekar tom efter enstaka allmogemålningar från sent 1700-tal. »I varje fall inte förrän kameran började dokumentera vad som faktiskt inträffade«. Borg Mesch är pionjären som följdes av nutida samhällsskildrare som Sune Jonsson och Stig T Karlsson: »Då visar sig Norrland plötsligt ligga i samma värld som tredje världen.«

Med Mesch fick den svenska kolonin ansikten, namn och platsangivelser som bekräftade den. Det är klart att de sturska samhällsingenjörerna ville ha dokument på hur de förverkligade sina idéer om det moderna Sverige. För alla tiotusentals som idag flyttat därifrån är bilden som återstår en Stig T.

Karlsson-bild av gråslasket i en centralort i betong. Förädlungen gick extremt fort – och det var så här det gick tänker vi. Vilket gör Borg Meschs etnologiska studier ännu mer överkliga och betydelsefulla.

MALENA RYDELL

DEN GYLLENE CIRKELN – JAZZ PÅ 1960-TALET [2]

Nils Edström, Christer Landergren (foto)

Åke Abrahamsson m. fl (text) Roger Bergner (red.)

PRISMA

MELLAN 1962 OCH 1969 VAR restaurangen »Gyllene cirkeln« på Sveavägen i Stockholm något av ett vattenhål för den som ville höra jazzmusik i modernt designad miljö med tillgång till mat och dryck. Men det var en chansning – jazz är en relativt smal musikform, uppskattad av en specialinriktad skara.

Det är väl därför något av ett vågspel att ge ut en påkostad bok om en företeelse som ligger 30-40 år tillbaka i tiden och som bara berörde en begränsad publik. Nu är det ingen renodlad fotografisk bildbok, den är mera att betrakta som en textbok med fotografiska illustrationer. Texten tar upp hela den åttioåriga historien plus en förteckning över alla medverkande musiker och spelningar, en diskografi samt ett utförligt personregister. Som ett russin i kakan medföljer också en cd-skiva.

De svartvita bilderna kommer, tack vare det utmärkta trycket (Fälth och Hässler, Värnamo) till sin fulla rätt. Både Nils Edström och Christer Landergren har arbetat under tekniskt svåra betingelser – svagt ljus och/eller hård spotlightbelysning. Ofta har de förlitat sig på det befintliga ljuset som ger en eftersträvd »jazzstämning«, men ibland har en blitxt fått hjälpa upp en hopplös belysningssituation.

Merparten av bilderna visar artister i verksamhet på scenen. En form av bilder som inte går att variera särskilt mycket, men som kompletteras av några »bakom-kulissen-bilder« och rena gruppbilder. Att den fotografiska stillbilden skall kunna förmedla den musikaliska upplevelsen är en nåd att stilla bedja om. För den som redan känner till en musikers sätt att uttrycka sig musikaliskt kan bilden sätta igång en minnesprocess som får det att svänga om ett tvådimensionellt foto.

Boken om »Gyllene cirkeln« får främst betraktas som en välgjord dokumentation av en epok i

svensk jazzhistoria, gjord i samverkan med jazzavdelningen vid svenskt visarkiv. Och för den jazzintresserade är boken ett stycke levandegjord musikhistoria.

På tal om det dokumentära så konstaterar man att mörk kostym, vit skjorta, slips eller fluga ofta var standardklädsel bland dåtida jazzmusiker. Sedan kom pop- och rockmusiken med en mera lössläppt form av ekipering.

RUNE JONSSON

FÖRFATTARMILJÖER I STOCKHOLM [3]

Ulla Montan (foto) Ludvig Rasmusson (text)

LIND & CO

EGENART [4]

Thron Ullberg (foto) Markus Dencker (text)

SILANDER & FRÖMHOLTZ FÖRLAGS AB

FRAMKALLAT [5]

Thron Ullberg

TIDNINGEN IMPULS

EN FACE [6]

Lars Grönwall

JOURNAL

ALLT BYGGER PÅ ATT VI älskar kändisar. Tillhör de avporträtterade allmogen ska de enligt genren vara exotiska, det kan räcka med att jobba i en gruva. Är de anonyma, men har pengar eller makt, får en spricka gärna blottas. Jag fastnar direkt vid Lars Grönwalls bild av professor Miriam Furu-hjelm från Djursholm, nedtryckt i en soffå bredvid sin man. Namn och ort är allt jag får veta om henne – men så tillkommer finn fem fel-detalj under hennes streck till mun: en reva i de rutiga strumpbyxorerna. En, får man anta, ofrivillig punklook.

Det är som det är med den här typen av porträttböcker: fotografen samlar ihop bilder och uppdragsjobb från här och där, och så vips blir det en bok under den tillåtande porträttrubriken. Den är per definition pretentiös, och absurd på det vis som Månadsjournalen var. Och om klichéerna står på rad och förstelnar människorna är de märkliga villkor som ligger bakom en ursäkt: bilderna ska funka i massa olika sammanhang, både kommersiella och redaktionella – som en slags frimärke med P O Enquist eller Ranelid på.

I Ulla Montans och Ludvig Rasmussons »Författarmiljöer« går allt tristessens gång. Lars Gyllensten blir ett med sina dunkla bokhyllor, P O Enquist omges av en dunkel pjättningsring. Ljuset ser mest ut att vara till besvär. Våldigt sällan liknar uttrycket en 1/125-del av vardagen i människor-

nas liv. Ofta är dock en katt med och klättrar på författarnas bord och famnar som en slags äkthetsalibi.

Lars Grönwalls brokiga samling »En face« vittnar om uppdragsgivaren som splittrande förutsättning för porträttet. Medan fotografens egna barn skildras i mjuk gråskala och lantlig idyll spänner Bo Lundgren fingrarna över slipsen och spräcker den nyktra ljussättningen med sitt stomatolteende.

Det finns en slags pressfotosanning om att det alltid är lättare att ta en »stark« bild på, säg, en schizofren konstnär än tjänstemannen Bosse. Att det snarare bottenar i lättja eller brist på engagemang än på myndighetens lysrörsarmatur visar Lars Grönwalls strålande bild av Bosse Ringholm. Där står finansministern – gråssossen som det inte funkade att göra tårkupp på, eftersom han väcker ömhetskänslor hos befolkningen – och ser mer vanlig ut än någonsin i för stor gäbortkostym. Fotografen har väntat ut sitt offer.

Det är en metod, och motsatsen till den som går ut på att spegla sig själv och sina arty drömmar. Thron Ullberg skriver i förordet till »Framkallat« (en samling tidningsporträtt) att han tillhör den senare kategorin: det är snarast sig själv han velat tillfredsställa. Markus Dencker, som skrivit texterna i Ullbergs andra bok, »Egenart«, berättar i inledningen om en sådan fotografers idé som öfret sa nej till: Channa Bankier vägrade att trä de tiotal gummisnoddar fotografen haft med sig över sitt huvud. Tanken var att hon skulle få röda märken i ansiktet och därefter fotograferas, och se så där tillrättlat galen ut som medelklassens kulturkonsumenter traditionellt velat se konstnären.

»Egenart« är inget för den som har svårt för förlagade konstnärsmyter. Författare och fotograf har läst Colin Wilsons »Outsidern« och därefter gått åstad för att finna den arketypiska schizofrena enslingen till konstnär och ställa ut honom som dären på torget, i stenhårt kopierade svartvita bilder. Det märkligaste är hur texterna visar det småobehagliga i tillvägagångssättet, i flera kommentarer från objekten som säger att de inte känner igen sig i de sagoaktiga skildringarna av sig själva.

Säga vad man vill om bristen på ljuskänsla och dynamik i Ulla Montans författarporträtt; ett par av dem är det härefter nästan befriande att återvända till. Ibland är det den odynamiska bilden som säger mest. Som när en jätteliten Ivar-Lo knyter sina jättehänder på bordet som om han måste kämpa för att hålla sig fast. Eller Göran Greider fikar med en pocketbok invid SL-bussarna på Årsta Torg och

går bilden genom att smälta ihop med sin egen Sverigebild.

MALENA RYDELL

REVY [7]

Ullabritt Jonsson

GULLERS FÖRLAG

ULLABRITT JONSSONS fotografier är tagna vid olika tillfällen under de senaste 20 åren, men i hennes bok blir de samtida. Också platserna – Tiveden, Tjeckoslovakien, Grekland, Malta, Örebro – där ögonblicken fångades, får en annan mening än de hade när bilderna togs. Hon har återfunnit sina bilder – eller kanske hunnit i kapp dem? – och givit dem en annan tolkning genom händernas bearbetning: de är tryckta på etsad kopparplåt som fotogravyr eller gjorda med hjälp av flytande emulsion, laving och måleri. Hon blandar uttryck och grafiska metoder men utgångspunkten är alltid fotografiet. Ullabritt Jonsson, som tidigare gjort ett femtontal böcker, är en fotograf som går sin egen väg.

Hon kombinerar bilderna associativt, ibland tillsammans med korta poetiska texter. Varje uppslag i boken bildar ett rum att vara i. Den värld hon öppnar växer, cirklar utvidgas och faller in i varandra. Kanske upprepas allt. Men något sker, får en ogripbar mening och är ändå konkret: där är barnet, trädet, stenen. Berättelsen ger inga svar. Handlar det om händelser, minnen, tillstånd?

Kärleken väntar tålmodigt, bunden i ett träds vilande rötter: bokens första bild. Längtan brister genom ett barns frigörelse ur stenen. En skulptur lyfts upp i en stor krok på en svartvit bild skissartat gjort på emulsion, texten lyder »döden smekte lätt vid livets kind/livet lomade rodnande sin väg«. Det känns sorgligt, något är borttryckt för alltid. De svarta stenarna återkommer, stigarna på de nästan målade bilderna, barnet i barndomen. En blå kärleksbild av en smekt kvinnokropp med texten »ett glas vatten vid min säng ett vattenfall i min kropp ett hav över mitt huvud« övervinner det melankoliska och blir nästan triumferande lycklig. En magisk fotogravyr föreställer en figur ställd mot flödande solljus med utsträckta armar, i ena handen viftande med en kamera på stativ. Är det slumpen i hantverket som ersatt hans huvud med en stor akvarellliknande fläck av tryckfärg? Jag vet inte, men när Ullabritt Jonsson skriver »nu är det ingen som ser dej/nu kan du landa« får just den detaljen en svindlande betydelse: något är åter möjligt.

Sedan vill barnet och stenen komma tillbaka.

På det sista uppslaget: ett svartvitt porträtt av en pojke som orädd betraktar fotografen och bredvid det en laserad bild av ett stort mörkt klippblock. Det verkar som det just satts i rullning.

EWA STACKELBERG

MINNESBILDER FRÅN ÖSTERLEN [8]

Stig T Karlsson (foto) Björn Ranelid (text)

EGEN UTGIVNING

I SIMRISHAMNS LILLA HAMN ligger de storbukiga fiskebåtarna tätt. Om man försöker räkna masterna finner man att det nog är ett 50-tal, bilden togs i början av 60-talet. Idag är dom flesta skutorna borta och hamnen vimlar istället av smäckra fritidsbåtar.

Stig T Karlsson bodde då på 60-talet med sin familj på Österlen. Han hade pratat med Fritjof Nilsson Piraten om att göra en Österlenbok, men Piraten sköt sin vana trogen upp skrivandet till morgondagen och boken blev aldrig färdig. Nu har Stig T Karlsson med hjälp av en ny resekamrat, Björn Ranelid, fullföljt projektet efter 40 år.

Piraten har dock fått komma med i en rolig bildsekvens tillsammans med danske vicekonsuln i Simrishamn, Gunnar Olsson. De två herrarna sitter på en krog och berättar historier för varandra och det luktar havannacigarr, grogg och gammalt stadshotell.

En stor del av bokens bilder består av bedövande vackra naturscenerier. Som en slags motvikt skildrar Karlsson också det dagliga slitet till sjöss och på åkrarna och i äppelodlingarna. Boskapsauktioner och marknader utgjorde ett trevligt avbrott i slitet.

Vi får se ett Österlen så som det såg ut före konstnärs-, krukmakare- och stockholmareinvasionen. Ett Österlen där kvinnorna gick i hucklen och drog mjölkkärror längs vägarna och där de pensionerade styrmännen satt i sina små stugor och byggde modellskepp.

Stig T Karlssons fotografi är fast förankrad i den klassiska dokumentärfotografiska traditionen. Han tar i sina bilder ställning för den arbetande människan.

Björn Ranelids texter binder ihop dåtid med nutid och berättar initierat om denna vackra del av Sverige.

Nu undrar man bara oroligt hur många fler opublicerade och omistliga reportage som ligger i Stig T:s och andra fotografers byrååldor.

TOMMY ARVIDSON

TILLBAKABLICK [9]

Rolf Lind (foto) Gunilla Skyttla, Raine Navin
EGEN UTGIVNING

I BOKEN »TILLBAKABLICK« finns flera – nej, många – bilder som fångar mitt intresse. De berättar om konstnärliga upptåg och iscensättningar, ofta skickligt och underfundigt komponerade. Boken är i stort format och sv/v. Här finns allvar och lek, det är roligt och smittande.

Jag blir inspirerad nyfiken, vill veta mer. På baksidan läser jag att Rolf, Gunilla och Raine har ett gemensamt livsverk och »som regndropparna fuktat jorden ville dom glädja det seende livet«. Det är rätt okej poesi, men dålig bakside-text, för där vill jag veta mer än så om den bok som jag står i begrepp att köpa/läsa.

Inne i boken finns tre texter. Chefen vid Kalmar Konstmuseum, Klas Börjesson, gör ett försök till bildanalys av bokens framsida och Britt Edwall, författare och radiomakare, och Håkan Alexandersson, filmregissör, ger några personliga minnesbilder. Men sammantaget ger dessa texter mig ingen ordentlig föreställning om vilka de tre som skapat boken egentligen är. Texterna bekräftar att de är livsbejakande, konstnärliga upptågsmakare. Det har jag redan förstått av bilderna.

Denna oförmåga att orientera läsarna om vilka boken handlar om och sätta dem i ett sammanhang, får mig att känna mig utestängd.

Det är onekligen lite paradoxalt, eftersom bilderna samtidigt utstrålar inbjudande livsglädje. Och vad skönt att se människor som inte är fotomodell-snygga!

Är det total konstnärlig självupptagenhet som gör att man tror hela världen (texterna är på engelska också) vet vilka man är? Eller bara slarv/bristande kunskaper om hur man gör böcker? Eller rent av en övertro på att bilder ensamma i alla lägen berättar allt? Det gör de inte!

Jag tycker om Rolf Linds foto. Men som det nu är framstår boken som en tillbakablick för de närmast berörda. Det är synd – för man blir onekligen sugen på att få veta mer.

DICK SCHYBERG

PS

Okej, jag råkar veta att Raine Navin och Gunilla Skyttla är textilkonstnärer, men de har så vitt jag vet gjort mycket annat också. Om det kan man kanske läsa i »En livs levande bok om Raine Navin och Gunilla Skyttla« från 1999. Inte ens en liten hänvisning till denna bok förekommer.

LENNART NILSSON - HANS LIVS BILDER [10]

Lennart Nilsson
BOKFÖRLAGET MAX STRÖM / BONNIERS

FÖR FÖRSTA GÅNGEN får de bilder inifrån människokroppen som gjort Lennart Nilsson till en världskändis stå tillbaka för de reportagebilder och kändisporätt som är på väg att glömmas bort.

Bilderna berättar i »Lennart Nilsson – hans livs bilder« och den röda tråden i en unik livsgärning blir synlig. Lennart Nilsson vill visa oss något vi känner till, men aldrig har sett. Som förälskelsens mysterium. Eller landets statsminister i morgonrock i sovrummet på Harpsund 1954.

Bokens redaktör, vänner och fotografen Jacob Forsell, har gjort ett fantastiskt jobb när han tillsammans med Lennart Nilsson valt ut bokens 280 bilder, en handfull tidigare aldrig publicerade.

Resultatet är, som sig bör, ett praktverk; större, bättre och vackrare än någon tidigare Nilsson-bok. Ett bokslut mitt i livet, lagom till den egna 80-årsdagen. En inspirerande lärobok i bildjournalistik, fylld med inspiration, medmänsklighet och teknisk briljans.

De klassiska reportagen från 40- och 50-talen visar att Lennart Nilsson är en av de stora, också inom denna konkurrensutsatta nisch, också i ett internationellt perspektiv.

Han är helt enkelt i en klass för sig. Det han har gjort kommer ingen att kunna göra om, ens komma i närheten av.

Att hans eget liv förblir lite av en gåta förminskar knappast hans livs bilder. De korta texterna i boken, författade av Petter Karlsson och Hasse Persson, kastar inget nytt ljus över »en av historiens tio mest betydelsefulla fotografer«.

Lennart Nilsson har varit för rastlös, för nyfiken för att förföras av sin egen berömmelse, skriver Petter Karlsson och konstaterar att det vimlar av ändlösa, andlösa anekdoter, »men lika målmedvetet som Lennart Nilsson försökt blottlägga sina medmänniskors innersta väsen, lika noggrant har han slagit vakt om sitt eget«.

Om sitt senaste projekt kan han tala i timmar, men om sig själv är han flödig, dunkel: »Han är gift för andra gången, ja. Han har en son, Kjell, visst. Men pusselbitarna ges bara så där i förbigående.«

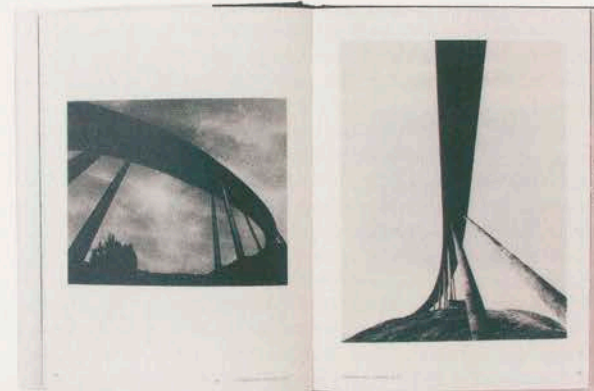
PER LINDSTRÖM

[9]

[10]

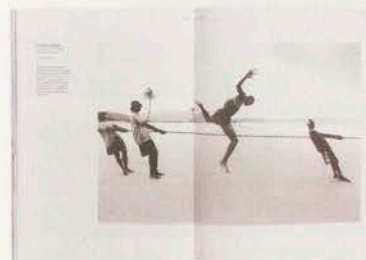
[11]

[12]

[13]

[14]

[15]

ÅR 2000 KOM DEN STORA broboken »From One Side to the Other« och den nya »Looking Back – Vintage Photographs 1950–2000« (också den på Byggförlaget, också den förmgiven av Lars Hall) känns som en logisk fortsättning, en bonusbok för alla Lennart Olson-älskare.

Lägmält, övertygande. Det behövs inte 500 sidor och coffeetablestorlek för att vi ska känna kraften i Lennart Olsons poetiska och symboliska fotografi. Förenkling och en medveten estetik har varit – och är – hans drivkrafter. Ljuset och den dramatiska svärten går som en röd tråd genom femtio års arbeten. Ofta återstår bara en brytning mellan svart och vitt.

Konstnärsporträtten får i den nya boken fler sidor än broarna och mötet med Paris konstliv i början av 50-talet var viktigt för Lennart Olson. Konstnärerna drog in den unge fotografen från Fritsla utanför Borås i konkretismens internationella sfär. Hans fotografier sågs som en hyllning av ingenjörskonsten, men kan också ses som ett utforskande av mörka, okända vatten. Omslagsbilden på »Looking Back« tillhör mina absoluta favoriter och visar en halländsk å (Suseån XII, Sweden, 1984).

Den nya, A5-stora tillbakablicken bygger på en utställning som sedan snart ett år är ute på en internationell odyssey. Först Moskva och Paris – och nu senast Borås. Texterna är på engelska. Först en inledande essä av vännen Pontus Hultén och så en avslutande intervju gjord av Hasse Persson. Där får vi bl.a. veta att Lennart Olson tog sin allra första brobild på en permission en helg 1952. Han behövde, berättar han, en bild till en fototävling och fastnade för den nybyggda Skanstullsbron i Stockholm som han då passerade nästan varje dag...

Brobilderna gav internationell uppmärksamhet och i många år var Lennart Olson mer uppskattad i New York än i Stockholm (hyllad av giganten Edward Steichen och permanent utställd på MoMA). Och det är inte konstigt. Hans bilder kan ses som bokstäver som rätt kombinerade som i »Looking Back« bildar orden i det världsspråk som fotografen är.

PER LINDSTRÖM

ANDERS PETERSENS TVÅ senaste böcker är på sätt och vis böcker av samma karaktär. Anders Petersen har kommit till den åldern att han har samlat på sig ett »visuellt kapital« som han kan gräva i och från kontaktkartorna plocka fram små guldorn.

»Du mich auch« innehåller framförallt tidigare opublicerat material från Stockholm och Hamburg i slutet av 70-talet. »Nära avstånd« är utgiven i samband med en utställning på »Den Nationale Fotomuseum i Det Kongelige Bibliotek« i Köpenhamn och där möter vi en hel del bilder från fotografens »privata sfär«.

Båda böckerna är en klar bekräftelse på den konsekventa fotografiska hållning som Anders Petersen har erjudit oss betraktare, sedan 30 år tillbaka. Han tillhör den typ av konstnärer som till sin egen fotografiska diskurs tillfört en mognad och dimension, som gör att vi betraktare känner igen de visuella koder som Petersen arbetar med. Det är som att läsa god litteratur eller perifer litteratur. Ofta kan det handla om nyanser. Skillnaden är att de författare som i årtal arbetat med språket, som är konsekventa, trovärdiga i sin inriktning, till slut blir de vi definitivt minns. Och Anders Petersen tillhör den gruppen.

För några år sedan, när jag var ansvarig för galleri »F48« i Stockholm, besökte jag Anders och fick titta igenom några kontaktkartor och råkopior i sökandet av nytt utställningsmaterial. Bland dessa fanns många bilder från fotografens privata sfär som jag tyckte var värda att visa. Jag ansåg att det skulle ge ytterligare en dimension av konstnären och människan Anders Petersen. Flera av dessa bilder presenterades i Köpenhamn.

I »Nära avstånd« finns på de sista sidorna ett samtal mellan Anders Petersen och Marianne Kleivan värd extra uppmärksamhet. Här berörs flera centrala aspekter i konstnärens universum, bl.a. fotografens relation till fotografi och till de personer som han fotograferar. Petersen bekräftar sitt ställningstagande för en slags »allmän humanism« där han förklarar sig som släkt med alla människor, samtidigt som han understryker sitt avståndstagande från tidigare social och politisk indignation.

Petersen använder sig av fotografi som ett sätt »att precisera sig«, som en nyckel med vilken han kan komma nära situationer som annars skulle vara

svåra att hamna i: servicehus och fängelser, bland psykiskt sjuka, m.m. Petersen påstår att han inte är intresserad av fotografen för fotografins skull utan för att den gör det möjligt att konfrontera sig själv i mötet med andra människor. Han arbetar ofta med utsatta människor. En aspekt som jag undrar över är, var gränsen går mellan humanism och utnyttjande av dessa människor? Enligt Petersen, har fotografen rätt att utöva detta: »utnyttjande är ABC i all fotografi. Utan utnyttjande, ingen bild« Petersen anser att »man ska inte vara offer för idén om integritet«.

Det finns ett sökande efter den »äkta människan« hos Petersen. Han väljer att närma sig människor som han känner sympatier för. Han anser att i de mest utsatta sociala grupperna möter man en »äkta solidaritet«, en antydning till omsorg. Jag anar att Petersen ibland hemfaller åt en viss romantisering av dessa grupper och deras miljöer. Jag möter dagligen flera människor som lever i en utsatt situation omkring mitt kvarter i Barcelona: transvestiter, horor, hallickar, smätjuvar, alkoholister, tiggare, bostadslösa och professionella lögnare. Det enda som förenar dem är själva misären, marginaliseringen och behovet att existera till varje pris. Deras »flockmentalitet« är inte annat än överlevnadsinstinkter. Jean Genet beskrev på 50-talet dessa kvarter och människornas råhet och hänsynslöshet. Nej! Jag får definitivt en känsla av att Petersens verbala diskurs inte är lika stark och övertygande som hans visuella.

Jag ser på bilderna fler gånger, tills jag nästan bläddrat sönder böckerna. Jag möter den redan erfarna och undrande blicken från 13-åriga Colette, flickan som säljer sig på »Hans Albers Plats«. Andra blickar och kroppsliga uttryck från alla dessa män och kvinnor som förmedlar längtan, lust och sårbarhet. Petersen är unik i Sverige i sitt bemästrande av avskalad information och i att behålla det essentiella som framställer den nakna människan utan mask och försvarsmekanismer. Förmågan att förmörka, gömma eller lyfta fram nyanser, karaktärer, miljöer och stämningar är uppenbar. Kopieringsarbetet av Helena Pål bidrar en hel del till detta.

Båda böckerna är dessutom enkelt och rent formgivna.

PATRICIO SALINAS

I FÖRORDET TILL »World Press Photo« skriver juryns ordförande Robert Pledge att man medvetet sorterat bort sådant som non-stop-teve och andra massmedia ägnat stor uppmärksamhet – som t. ex. politiska toppmöten, spektakulära olyckor, kändisar och stora sportevenemang. Lara Jo Regan från Los Angeles som vann klassen »Enstaka bild, vardagsliv« säger i en intervju att hon saknar den mera poetiska sidan av tillvaron i bildflödet. Det mesta av människans tillvaro kan tyckas grått, men också i det grå finns kvaliteter. Bilder som bara bygger på estetik tycker hon är tomma, formen måste också ha ett innehåll. Att hon studerat både antropologi och konstvetenskap har gett hennes fotografi en klar inriktning.

Förvånansvärt många bildkollektioner är fortfarande i svartvitt trots att färgbilden anses överlägsen som sanningsvitne. En förklaring kan vara att många dagstidningar fortfarande endast i undantag trycks i färg. Att välja ut någon speciell fotograf är omöjligt, att jämföra sportbilder med porträtt är en orimlighet. Men Seamus Murphy's reportage från Sierra Leones olympiatrupps träning speglar en sann entusiasm liksom Chris Keulens svartvita bilder från »Tour du Faso«, Afrikas viktigaste cykeltävling. Där finns inga följevagnar eller helikopterassistans.

Liknande urvalsprinciper verkar redaktörerna Johan Eklund och Christer Höglund ha tillämpat i den svenska »Årets Bild 2001«. Många av bilderna visar vardagstillvaron i all sin tristess, men skildrad med medkänsla och även med glimten i ögat. Adam Ihse's skildring av Dalsland är en pärla liksom Jessica Gow's sportbildsreportage kring livet i ett tjejjandbollslag. Hon tycks ha vuxit in i laget och gjort ett insidesreportage i ordets rätta bemärkelse. Årets pressfotograf blev Torbjörn Andersson, Expressen och han »förmedlar värme och humor i små vardagsberättelser, men han tar också fatt på allvaret i internationella brännpunkter« för att citera juryutlåtandet.

Dramatiska bilder med internationell bakgrund

bidrar bl.a. Martin Adler med i sina krigsbilder från Afghanistan. Från vår egen horisont blev kravallerna i samband med EU-mötet i Göteborg ordentligt dokumenterade, men bara två bilder från händelserna där har letat sig in i boken.

En motsatt målsättning har Ulf Nilsson haft när han valt ut materialet till »Kamera 2001«. Här är det världshändelser som står i centrum. 11 september ägnas tolv sidor plus skyddsomslaget och sedan följer politikerporträtt, kändisar, olyckor, brottslingar och brottsoffer, artister, proteströrelser, kungligheter, naturkatastrofer, sporthjältar, gulliga djur och galna kor samt sex sidor från Afghanistan-konflikten.

Ulf Nilsson är en driven journalist som givetvis ser med nyhetsförmedlaren ögon. Hans texter är både sakliga och personliga och kan ibland ha en lätt ironisk distans i kåserande form. Han har under årens gång sett åtskilliga nyhetsbilder och är säker på att liknande alster ska dyka upp nästa år och nästnästa, bildbyråernas ansvariga har sina säkra kort. Den som vill ha en lättmålt sammanställning av de stora händelserna 2001 – både in- och utrikes – samlade mellan två pärmar hittar dem i »Kamera 2001«. Den som lägger vikten vid det mera bildmässiga hittar det i de två tidigare nämnda böckerna.

Willy Ronis svartvita bilder i For Press Freedom tillgodoser Lara Jo Regans efterlysning av fler poetiska vardagslivskildringar. I några bilder från 1930- och 40-talen skildrar Ronis visserligen strejsituationer och politiska agitatorer, men sedan blir det mest vardagsrealistiska bilder i klassisk fransk tradition. Han tycks dela sin bilduppfattning med fotografer som Boubat, Brassai, Doisneau och Izis: att »bara» gå ut med kameran och upptäcka en spännande verklighet bakom hörnet. Lågmalda humanistiska observationer, då och då kryddade med lite humor. Ronis bok säljs till förmån för »Reportrar utan gränser».

RUNE JONSSON

AMERIKABILDER [18]

Ulf Beijbom (red.)

EMIGRANTINSTITUTETS VÄNNER

HISTORISKA SAMLINGSdokument byggda på amatörfotografi och individuella människoliv spretar lätt åt olika håll. Så är det också i Amerikabil-der, där kärnan är utställningsmaterial, samlingar och inlämnade bilder.

Bland många udda öden som skildras är avsnittet om guldrävarfotografen Eric A Hegg intres-

sant läsning. Född i utkanten av Bollnäs och redan vid 19 verksam fotograf. Åkte då till Amerika och vid 21 hade han drivit ateljéer i Wisconsin samt i Bellingham (strax norr om Seattle). Vid 30 tog han – liksom Borg Mesch (se sid 9) – utrustningen med sig för att dokumentera alla förhoppningsfulla äventyrare i jakt på guld och bättre liv i Klondike. Han framkallade sina glasplåtar i tält, i mörkrums-försedd segelbåt och senare i stuga med tälttak. Efter två år åkte han till New York för att köpa film och ordnade en, enligt boken, uppmärksam-mad utställning på Femte Avenyn.

1900 sålde han sin ateljé till halländske kompan-jonen Per Edward Larss och följde själv med ny guldrush till Nome. Till civilisationen återvände Hegg efter 20 år i guldlandet. Glasnegativen lagras-des på de många platser där han haft ateljé.

Trots den knapphändiga summeringen av ett långt yrkesliv ger ändå text och bilder tillsammans en liten inblick i fotografivillkor för hundra år sedan bland snöiga berg.

När många skiftande liv staplas på varandra finns en risk att själva metodiken skymmer inne-hållet och flera berättelser reduceras till anekdoter. Det händer också här, men när Ulf Beijbom också förlitar sig på bildens berättande får märkliga histo-rier kött på benen.

MARIE NILSSON

HELA HJÄRTAT MITT

- ÖGONBLICK UR SKELLEFTEÅS POPHISTORIA [19]

Paulina Holmgren (foto) Emil Tjärnström (text)

SKELLEFTEÅ KOMMUN

UPPRINNELSEN TILL denna bok är den nya med-vetenhet som sakta men säkert smugit sig i de kommunala församlingarna. Populärmusik är en tillväxthöjande faktor, det finns mycket att vinna på att uppmuntra unga människor att spela musik. De får bättre självförtroende, något att göra och om allt går väl blir de kända och sprider glans över sin hemstad på turnéer i landet och världen. I Skellefteå har det sedan slutet av åttiotalet funnits en ovanligt livaktig musikscen. Många band, ett par studios, ett skivbolag och en sommarfestival. Ortens mest kända band heter »The Wannadies». De är trogna lokalpatrioter, trots att några av dem sedan flera år tillbaka bor i London.

Nu finns historien om Skellefteås musikliv samlad i en bok. Den är påkostad med många färgsidor och ett gediget bildarbete. Fotografen Paulina Holmgren har följt musikerna och entu-siasterna sedan mitten av nittioalet i replokaler,

på scen och i skivstudion. Det känns som om hon känner dem allihop, det finns ett förtroende i deras ögon, en familjär avspändhet. Bilderna är konstnärligt sett ganska uttryckslösa – hon är nog inte riktigt färdigutvecklad ännu – men lyckas ändå fånga energin och värmen i situationerna. I det avslutande bildreportaget följer hon tjejerna i gruppen »Soak the sin» på turné. Det snöar, de sover i bussen, väntar i loger, spelar och svettas. Det finns en vardaglighet i det som är fin.

PO TIDHOLM

FEMTIOTAL [20]

Jan Lundgren (red.)

BOKFÖRLAGET MAX STRÖM

HUR KOMMER KOMMANDE generationer att se på nollnolltalet om femtio år?

Jan Lundgrens senaste bok »Femtioal» väcker bl. a. frågan om vilka bilder från vår egen tid som dagens bildjournalister kommer att lämna efter sig. Vilka bilder kommer att vara intressanta i den historiska (och nostalgiska) backspegeln? Vilka kommer att ge en rättvisande bild? Och vilka kommer att gå förlorade?

Det är i dag lätt att döma de som en gång slängde tidningarnas gamla glasplåtar. Jag är säker på att morgondagens dom över dagens ivriga digi-talförespråkare kommer att bli minst lika hård. Negativ är ett bra, billigt och säkert sätt att spara information på.

Många fotografer och tidningar som väljer att fotografera med filmlösa, digitala kameror gör det lätt för sig och sparar bara publicerade bilder. Andra sparar allt i sina »svarta hål», där alternativ-exponeringarna blir svåra att hitta.

På försättsbladet till »Femtioal» påpekas att många av bilderna i boken aldrig publicerats tidi-gare och det är också min erfarenhet av bildjakt i gamla arkiv, att det sällan är de publicerade bil-derna som är de bästa, mest intressanta i efterhand.

Varje pressfotograf, varje tidning, har ett ansvar att »spara, värda och göra tillgängligt» den bildskatt som är en viktig del av vårt kollektiva minne. Och mycket bättre än så här kan man inte göra gårdagens pressbilder tillgängliga. Sparsmakat, med känsla och en tydlig avsändare som visar upp ett decennium han uppenbart älskar, »helt unikt i sin livsglädje». Många bilder är visserligen arrangerade, tillrättalagda, men här finns också fotografiska pärlor.

Gamle Se-fotografen Bo Dahlins bild av en sjungande Gösta »Snoddas» Nordgren en regnig

folkparkskväll 1954 är en från en tid då alla lyss-nade på samma radioprogram, då alla upplevelser och referensramar fortfarande var gemensamma. Vår minsta gemensamma nämnare skulle snabbt bli mindre, skriver Jan Lundgren: »I dag delar vi, om hårdragningen tillåts, nästan bara på Ipren, »den intelligenta värktabletten», och annan TV-reklam.» En framtida bild av vårt eget nollnolltal?

PER LINDSTRÖM

TRÅKIGA VYKORT [21]

Jeppe Wikström (red.)

BOKFÖRLAGET MAX STRÖM

KORT OM STAN [22]

Harald Norbelle

BÄCKSTRÖMS

GAMLA SOLNA-VYKORT BERÄTTAR [23]

Paul Gustafsson

BÄCKSTRÖMS

FLERA UTLÄNDSKA utgåvor som har samlat trista vykort har blivit massiva försäljningsframgångar. De flesta har innehållit vykort från modernismens glansdagar. Oftast har de varit människofattiga och ödsliga och på byggnader som ingen idag vill kännas vid.

Utmärkande för de bästa samlingarna har varit ett konsekvent urval. Alla vykort nöter in en och samma slags bild, så att upprepningen blir själva behållningen.

»Tråkiga vykort», som är den första svenska samlingen i genren, känns emellertid svajig och inkonsekvent. För jag börjar ganska snart att ifrå-gasätta vad som gör just de vykort som valts ut tristare än andra. Motiviskt spretar de åt flera olika håll: ibland med, ibland utan människor, ibland arrangerade miljöer, ibland genuina, ibland intres-sant modernistisk arkitektur, ibland inte osv.

Sammantaget ger vykortet – de flesta från 50- och 60-talet – ett lite ofokuserat men vemodigt och målöst intryck av ett folkhem som verk-ligen trodde på moderna framsteg och som var stolt in till förbannelse. Idag är det väldigt lätt att betrakta vykortet med ett ironiskt hänfän, oförstå-ende, distanserat. Men jag kan inte komma ifrån att de har något gripande över sig. För de hade inte kommit till utan en stark och obotlig tro på ett samhälle under frammarsch. Som det från pro-duktionshallen på Livia Fabriken på Lidingö, eller maskinsalen i Stornorrfors kraftstation, eller Metro Allivs på Brommaplan, eller Södra Ytongfabriken i Hällabrottet.

Glappet mellan dåtidens tro på sitt samhälle

[17]

[18]

[19]

[20]

[21]

[24]

och vårt oförstående inför detsamma idag borde ha varit samlingens nerv. Det skulle ha fått den att oroa lika mycket som att roa. »Tråkiga vykort« är klart bättre på det senare. Några inslag tycks medtagna bara för att locka fram ett skratt. Som de med taffligt inmonterade isbjörnar från Luleå. De är inte tidsypiska, utan bara tramsiga, precis som dagens motsvarigheter.

Det är ändå ett medvetet estetiskt urval som redaktören Jeppe Wikström har gjort. Vykort framstår som en speciell genre som stöper verkligheten i en enhetlig och snäv form. I »Kort om stan – 95 bilder från Stockholm« är de vykortslänkande bilderna däremot långtifrån medvetet presenterade som ett vinklat och tillspetsat sätt att se på miljöer. I stället framställs bilden som en sann och objektiv utsaga av verkligheten. Motiven är allt.

Därför förväntar jag mig sakliga utläggningar om dem. Men ju mer jag läser Harald Norbelies anekdoter till bilderna (som mestadels är tagna runt förra sekelskiftet) desto mer stör jag mig på ett kåserande tilltal.

Mycket tangerar nonsens. Historiska fakta strör Norbelie omkring i små lagomduttar. Glappet mellan bild och text finns ständigt. Bilderna behandlas närmast som en förevändning för att smyga in en fyrkantig stadssyn. Han smörjer de grupper som värnar för en ringled och historiskt bevarande och bagatellerar moderna tillskott som Kulturhuset.

Paul Gustafsson är en torftigare skribent än Norbelie i »Gamla Solna-vykort berättar«. Trots det föredrar jag honom. Han håller sig nära vykortet, koncentrerar sig på vad de visar. Vykorten ger ett brett panorama över Solna innan modernismen stökade om allt. Att boken är grafiskt amatörmässig är inte direkt störande, snarare charmigt i sammanhanget. Det viktiga är vykortet.

TOMAS LAURI

SVETT OCH LYCKA – BLEKINGEIDROTT I BILD [24]

Svante Warfvinge (red.)

BLEKINGE LÄNS IDROTTHISTORISKA SÄLLSKAP, ÅRSBOK 2001

MÅNGA IDROTTSGRENAR finns representerade i det rika bildurvalet i »Svett och lycka – Blekingeidrott i bild«. Inget sportutövande, ingen tävling är för obetydlig: simskolan i Fabbesjön 1950, Mjölkkannan, vattengymnastik, fotbollsknatteläger. Från toppidrotten finns bl. a. Blekinges simdrottning som har flera medaljer i handikapp-OS.

Här finns traditionella idrottsbilder med fart och fläkt på jakt efter avgörande tusendels sekun-

der till obehövade ögonblick med segerpusslar. Kvaliteten är överlag hög, särskilt på historiska »höjdarbilder« som t. ex. brottningssträning under Arne Johanssons ledning 1961. Också en del nysagna bilder håller hög klass och – fastän borttagna från sitt dagstidningssammanhang – klarar de sig bra som enskilda fotografier.

Bildtexterna, samlade längst bak, är generösa och informerar både om sportgren och den avbildade händelsen.

Böcker av den här sorten brukar bereda de närmast sörjande störst utbyte. Men »Svett och lycka« visar ett sympatiskt tvärsnitt över idrottsaktiviteter på bredden; många med folkrörelseanknytning som också utövats runt hela Sverige. Så trots fokus på lokala förmågor ger den också ett bidrag till idrottsrörelsens historieskrivning och har intresse långt utanför Blekinge.

MARIE NILSSON

NORDIC BY NATURE [25]

Magnus Cimmerbeck (foto) Stefan Ostrowski (text)

NATUR OCH KULTUR / LTS FÖRLAG

RUBRIKEN »Nordic by Nature – Modern svensk arkitektur / En visuell vandring i brukarens spår« är möjligen lite missvisande för en bok om arkitekten Gert Wingårdhs arkitektur. För det är om byggnader, ritade av en av landets just nu mest omtalade arkitekter »Nordic by Nature« handlar.

Men boken är ändå inte en arkitekturbok. Här finns över huvud taget inga ritningar. Istället är boken en bildodyssee där Magnus Cimmerbecks fotografier och Annika Wingårdhs grafiska design samstämmigt låter betraktaren »vandra« genom boken. Texten är sparsam, en blandning av Gert Wingårdhs egna poetiska aforismer och copyn Stefan Ostrowskis kortfattade beskrivningar. Således en bok där arkitektur har blivit bild och grafisk form – en bilderbok.

Cimmerbecks fotografier visar prov på klassisk arkitekturfotografi – storformatsbilder där den höga upplösningen fångar varenda detalj. Husens vinklar bildar spänning i bildernas komposition liksom skuggor och högdagrar ger fotografierna liv. Mänskligt liv lyser däremot med sin frånvaro – istället är det sten, puts, glas och trä som ömsint fotograferats i mot-, släp- och medljus.

Bokens målgrupp finns i första hand bland potentiella beställare av Wingårdhs arkitektur. En reklamprodukt för att sälja Gert Wingårdhs namn som märke. Som sådan fungerar den säkert ypperligt. Möjligen kan den även finna sina betraktare

bland oss andra. Om man fascinerats av arkitektur-fotografi och grafisk form är boken en två kilos läckerbit.

MARIA LANTZ

DESIGNER: NO NAME [26]

Lennart Durehed (foto) Torbjörn Lenskog (idé, form)
Lena Katarina Swanberg (text)
BYGGFÖRLAGET

DET ÄR EN TJUSIG BOK med tjugiga fotografier av Lennart Durehed. Men som titeln »Designer: no name» (Byggförlaget) antyder är det inte fotografens namn som är det viktiga här. Inte tillverkarna eller de anonyma formgivarna bakom de avbildade bruksföremålen heller, inte författaren Lena Katarina Swanbergs text.

Nej, detta är en bok om reklammannen Torbjörn Lenskogs samling av »sådana ting som ingen brukar bry sig om». Hänglås, rivjärn, dricksglas och andra vardagliga, industriellt tillverkade saker, sedda, upptäckta och märkvärdiggjorda av Torbjörn Lenskogs blick. Det är den förutsättning under vilken bokens texter, grafiska form och anonymiserande foto underordnar sig – och det är den som gör boken stum för mig som också är designhistoriskt intresserad. För eftersom tingen inte medverkar i egen rätt utan som delar av och exempel från Torbjörn Lenskog Design Archives får man inte se hur barnkängan, spikskon eller slidkniven ser ut i detalj. Dureheds mjuka svarta foto har matchat ihop hela samlingen till skulpturala silhuetter i en coffee table-remake på Duchamps flasktorkare.

SUSANNE PAGOLD

ENKELHET OCH NYTTA.

ARKITEKTUR I SVENSKT FÖRSVAR [27]

Gunnar Smoliansky (foto) Gunilla Lundahl (text)
BYGGFÖRLAGET

FÖRSVARSBYGGNADER HÖR INTE till den estetiskt mest raffinerade arkitekturen. De är intressanta mycket tack vare de speciella krav som omgärdar dem. Aldrig någonsin går det att blunda för att de ska tjäna säkra och avskräckande syften, inte ens en matsal kan oskyldigt svära sig fri från sammanhanget.

Med Byggförlagets hjälp har Fortifikationsverket, som ett led i regeringens satsning på design, givit ut en bok om landets försvarsbymnader med text av Gunilla Lundahl och fotografier av Gunnar Smoliansky. Ganska snart sitter jag med den bläddrandes fram och tillbaka. Det är bildernas förtjänst

– tonsäkra som sällan arkitekturfotografier är. De förmedlar arkitekturen uppriktigt, det nödvändiga och villkorslösa med försvarsbymnader, förblir estetiskt självständiga.

Det finns ett otal exempel på ett arkitektur-fotografi som förrirrar sig i sin egenart och som glömmar sin dokumentära avsikt. Jag känner mig ofta skeptisk till det, just för att det fördunklar arkitekturen, även om resultatet är fantastiskt. Helen Binets bilder av Zaha Hadid är sådana. De gör arkitekturen bättre än den är i verkligheten.

Inte i någon av Gunnar Smolianskys bilder framstår försvarsbymnaderna som abstrakta, frånvarande, ointressanta, förskönade. De har en fysisk mättnad, ibland blir de totala, som när kameran är riktad på en båt inne på Muskö marinbas. Myllret av rör, förtöjningar, rost, saltstänk etc. är ändå stillsamt, förklarar.

En anledning till att bilderna övertygar är att de fungerar som lager lagda ovanpå varandra. De tillför vart och ett något specifikt och gör det möjligt att se olika nivåer. Ett är den grafiska briljansen, linjespelet, den perspektiviska medvetenheten. Ett annat ljuset och skuggorna som är direkta och deltagande. Ett tredje är färgernas skärpa och balans.

Det finns fler lager. Alla lyckas vara både fotografiskt och arkitektoniskt legitima. Det är som om Gunnar Smoliansky funnit de gemensamma nämnarna mellan konstarnas. Ett av de viktigaste lagren är socialt. De flesta bilderna saknar människor, utan att för den delen vara fria från dem. Hela tiden finns närvaron av en mänsklig ordning, av brukarna där. Jag fångas av en anspråkslös vy från Sporthallen på Jägarskolan i Arvidsjaur. De orange-röda plattsittarna är en publik god som någon. Sorlet från ett evanemang går nästan att ta på.

Som helhet är »Enkelhet och nytta» en fullträff. Gunilla Lundahls texter om varje byggnad förhåller sig stringent och arkitekturhistoriskt sakligt. Där finns också texter som ger nödvändiga perspektiv. Som det om arkitekternas roll eller om försvarets förändringar över tiden. Hans Cognes och Otto Degermans grafiska design är dessutom taktill och lyhörd.

Jag kan inte låta bli att undra vad som skulle hända om även andra myndigheter – Polisen, Socialstyrelsen, Skolverket m. fl. – valde att se över sitt arkitektoniska bestånd på samma sätt som Fortifikationsverket.

Först då börjar regeringens designpropäber handla om att föregå med gott exempel.

TOMAS LAURI

SOMMARNÖJEN VID VATTNET [28]

Jan Tham (foto) Ann Katrin Pihl (text)
BONNIERS

DET SVENSKA sommarparadiset ligger vid vattnet. Vågskvalp har en helt annan dragningskraft än skogspromenader och blomsterängar. Riktigt varför lockelsen är så stark är svårt att säga, men den som följer vårens fritidshusannonser om söndagarna vet att varje steg på skalan sjönära – sjöutsikt – sjötomt höjer priset med en eller annan miljon. Pengar talar klarspråk. Åtminstone om objektet ligger bra till på Västkusten eller i Stockholms skärgård.

Det gör husen i »Sommarnöjen vid vattnet» med text av Ann Katrin Pihl Atmer och foto av Jan Tham. Här presenteras ett hundratal av de mest påkostade och spektakulära landställen som byggts i Sverige. Det rör sig om ett hundratal av de grosshandlarvillor och träpalats som städernas borgerskap lät uppföra som sommarhus under decennierna runt förra sekelskiiftet. Flera av dem har vi sett lite på håll från Vaxholmsbåten, i Marstrand, Mölle eller på utvalda platser längs Norrlandskusten där de står och speglar sig i vattnet med sin prälande snickarglädje och de praktfulla verandorna innanför präktigt stenlagda kajer.

Visst är det skrytbyggen. Men det finns något försonande barnligt och lättisnigt i de här käkarnas överdådiga upplägg, en sorts gladlynt generositet som får en att bortse från att de var – och i högsta grad fortfarande är – lekstugor för de riktigt privilegierade. Det är som om de gav gestalt åt själva idén om sommarlovet på ett lyckosamt sätt som ingen senare fritidsbebyggelse kunnat överträffa.

Få eller ingen är mer sakkunnig på området än Ann Katrin Pihl Atmer, som disputerade för femton år sedan med avhandlingen »Sommarnöjet i skärgården». Det tråkiga är bara att hon när hon berättar om husen ett efter ett inte lyckas komma åt den speciella stämning och karaktär som dessa burgna landställen besitter. Jan Thams färgfoto är korrekt redovisande men samtidigt påfallande livlöst och atmosfärfattigt.

Kanske skulle jag varit mindre njugg i min bedömning om jag inte jämfört med Per Wästbergs »Sommaröarna» från 1973 med fotografier av Nino Monastra, Göran Wingstrand och Rolf Wohlin, en bok där Ann Katrin Pihl Atmer stod för inventering och arkivforskning. Flera av husen är precis desamma som i »Sommarnöjen vid

vatten», men här finns det som saknas i den nya boken: dofterna, upplevelserna, livet.
TORDEL RASMUSSEN

KÄRLEK, OLIVER OCH TIMJAN [29]

Fanny Bergenström (foto) Anna Bergenström (text)
BONNIERS

JORDENS TÄPPOR [30]

Lena Israelsson
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

ETT KÖK I ARKADEN MAT FRÅN EN GREKISK TAVERNA [31]

Jam Tham (foto) Annelie Ewers (text)

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

JUDISK MAT I SVENSKT KÖK [32]

Karl Gabor (foto och form) Eva Fried (text)
HILLELFÖRLAGET

LAGOM SVENSKT [33]

Tine Guth-Linse (foto)
Margareta Schildt-Landgren (text)

KAKAO FÖRLAG

MED SMAK AV KAFFE [34]

Pepe Nilsson (foto) Christina Nemell (text)
B WAHLSTRÖMS

PÅ KOKBOKSFOTO STÄLLS speciella krav. Bilderna ska visa hur den färdiga maträtten ska bli, samtidigt som de gärna ska inspirera till matlagning och bokköp.

Den matestetik med tillrättalagda tjugiga stillleben som ska locka till lustfylld samvaro är svårt att värja sig emot. Man blir sugen helt enkelt. Konceptet går hem. Men ofta får man på köpet en försäkran om livsstil och bergerlig altanlycka (eller japansk eller gotländsk eller så). Och ibland är man ju så utsvulten på än det ena, än det andra, så man sätter i sig allt med hull och hår, men ibland är det möjligt att bland alla läckra anrättningar bli varse denna underliggande pretentiösa hållning, som tidvis blommar ut i uppförande matmoralism.

I denna genre som pendlar mellan det orgiastiska och det snusfornuftigt nödvändiga finns förstås också trender och förändringar. En sådan är en tydlig koppling mellan mat och råvarans ursprungsmiljö, både i text och bild. Miljöbilderna legitimerar recepten; vi får se var råvaran växer eller skördas. Eller är avsikten rätt och slätt att exploatera semestermännen och få oss att tänka på den tid då vi var lediga och längta till nästa ledighet? Eller helg. Eller någon annan period då vi har tid både att laga mat och äta den utan stresssymtom.

»Kärlek, oliver och timjan» är det senaste resultatet av mor Anna Bergenström och dotter Fannys

samarbete, vars tilltal ibland är beskäftigt men utan dolda avsikter. Som titeln säger är den inspirerad av medelhavsländerna, Indiens, sydostasien och sydamerikas skafferier.

Anna Bergenströms recept är som vanligt smakfullt illustrerade: klassiska stilleben med färdiga maträtter och uppdukade buffébord i kort skärpedjup, mjukt befintligt ljus och mättade valörer; de håller en intressant balansgång mellan festligt överdåd och folkhemsmiddagar som alla kan göra. Enstaka miljöbilder – en del arkivmaterial från resor – får samtidigt eget utrymme på rena bilduppslag i den generösa formgivningen. »Kärlek, oliver och timjan» är mycket snyggare än kokböcker brukar vara; den är helgjuten och vann också Matakademins prestigefyllda tävling om bästa kokbok.

Lena Israelsson berättar initierat om exotiska köksväxter och blommor från fyra världsdelar i »Jordens täppor». Metodiskt presenteras alla olika växter i text och redovisande foton utan krusiduller varken i färg eller form och bilderna blir inte särskilt inspirerande. Bland översiktsfotografierna från de olika länderna är det roligt att se hur olika de kenyanska, kinesiska och mexikanska köksträdgårdarna ser ut, medan många av de enskilda växterna – åtminstone för en lekman – är förvånande lika världen över. Självklart finns recept från varje land.

En behändig bok om grekisk mat där också miljöbilderna ska fungera som aptitretare är »Ett kök i Arkadien». Det är en kombinerad receptreseguide till grekisk mat och matkultur, från den lokala tavernan i Arkadien (som ligger på Peloponnesos), skriven av Anneli Ewers och fotograferad av Jan Tham. Bildernas distinkt solblekta färger på obstrukterat papper – inte så vanligt i denna genre – ligger lägligt nära vanligt förekommande färgskala i Grekland. Här saknas befriande nog de glassiga uppläggen, tyvärr är istället många bilder omutiverat små och motiven får svårt att hävda sig.

Mat intar en central plats i den judiska kulturen. I Sverige är det huvudsakligen till de judiska helgdagarna som den traditionella matlagningen utövas. Med generöst bildformat, bra fotografi och tryck informerar »Judisk mat i svenskt kök» ur köksperspektiv om svensk-judisk kultur. Det är den första boken i sitt slag, baserad på material från judar bosatta i Sverige.

Boken berättar bl. a. om den judiska matens historia och vägen hit, om judisk kultur och mathållning, helgernas mat. Också innehåller den massor

av recept där efterrätter-bröd-bakverk-pesach tar hällften av det omfattande receptutrymmet.

Det är en smittande bok, ambitiös och välgjord. Matbilderna är aldrig insmickrande utan sakliga och tydliga (men väldigt frestande). En pedagogisk lekfullhet, som kan bero på att fotografen Karl Gabor också är bokens formgivare, varierar bilderna mellan närgångna detaljer, informativa bildserier, dukade bord eller frilagda råvaror som dyker upp på sidorna.

Den här boken kan bli en färlig konkurrent till nästa års »Bästa matbok».

Fotografier på både råvara och färdiga maträtter på tallrikar och bord ackompanjerar recepten som bygger på svenska råvaror i »Lagom svenskt».

Fotografen Tine Guth-Linse visar en bra formkänsla i matbilderna, men de är väl kontrastrika med en nästan artificiell färgskala som mer får mig att associera till konstgödselprodukter än att bli hungrig. De obligatoriska insprängda stämningsskapande miljöbilderna – sommar, jul, kräftor mm – har man sett alltför många gånger tidigare för att de ska få något eget värde. Här blir funktionen mest ett lagom utsläppligt tilltal.

Det luktar affärsidé om »Med smak av kaffe». Pepe Nilssons eleganta studiobilder på olika kaffedrinkar varvas med oskarpa makrodetaljer i sepia-brunt från espressomaskinen som illustrationer till kaffekunskapsdelen. Det här är en trendkänslig coffee table-produkt med genuina ambitioner att påverka livsstilar; från kaffedrickande på fat till exotiska drinkar på mondäna kaffebarer. Recepten kommer från olika kända restauranger, konditorier och barer där upplagan antagligen också ska krängas.

MARIE NILSSON

SNITTBLOMMAN [35]

Susanna Blåvarg (foto) Marie Walerud (red.)

BYGGFÖRLAGET KULTUR

VILDA BEHAG [36]

Martina K Svensson (foto) Eva Björkström (text)

BYGGFÖRLAGET KULTUR

LUSTEN ATT RUSA UT i dikesrenen eller in i blomsteraffären blir stark efter att ha läst de inspirerande blomböckerna »Snittblomman» och »Vilda behag». Båda är guider över blommor och växter med detaljrika beskrivningar och råd om skötsel och användning. Det är glädjande att se hur fotografiet fått prägla dessa moderna florer. Mest tydligt är det i »Snittblomman», fotograferad av Susanna Blåvarg med ett sensuellt och starkt bild-

[25]

[26]

[27]

[28]

[29]

[35]

[41]

språk, konsekvent i ljus- och färgsättning. Blommorna är ofta frilagda mot vitt och grafiskt dekorativa och samverkar fint med format, typsnitt och formgivning av Marie Walerud. Boken är genomarbetad in i minsta detalj – paginan liknar ett blomblad och silkesmärkbandet en grön, sirlig stjälk. I texten (gjord av flera författare, red. Marie Walerud) får läsaren gedigen fakta om 50 snittväxter och därtill många fiffiga tips. Detta är en bok att njuta av för sin egen skönhets skull, men också en praktisk kunskapskälla att återkomma till varje gång buketter ska väljas. Eller varför inte anlita den när vi får ett vackert blomsterfång i gåva. Då kan det vara roligt att tolka blommornas dolda budskap. t. ex. betyder gerbera »ta mig i stället«, ranunkel »mål dig vill jag resa till världens ände«, fresia »lita på mig« och röd ros, naturligtvis, »jag älskar dig«.

»Vilda Behag« beskriver ett stort antal vilda blommor och växter och är en hyllning till blomplockandet och det blygsamma i naturen: blommor från dikeskanten, kvistar, mossor, gräs. Utgångspunkten är författaren Eva Björkströms erfarenheter och funderingar kring växter hon tar med sig från skog och mark. Martina K Svensson har därför fotograferat blomsterarrangemangen i hennes hemmiljö och följt årstidernas växlingar. Bilderna är tydliga och beskrivande och formgivningen av Dick Norberg traditionellt stilfull.

EWA STACKELBERG

BLAND ÄLGAR OCH ÄLGJÄGARE [37]

Bertil Pettersson (text och foto)

WARNE FÖRLAG

EN FJÄLLFISKARES VANDRING [38]

Gunnar Westrin (text och foto)

SETTERN

EN GOTLÄNDSK LAMMGÅRD [39]

Håkan Hollström (foto) Eva Sjöstrand (text)

ARENA

HUNDFOSTRAN [40]

Per Klaeson (foto)

Erik Wilsson, Johan B. Steen (text)

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

VILDSVIN [41]

Magnus Nyman (foto) Sture Markström (text)

JÄGAREFÖRLAGET

I SIN FEMTONDE BOK »Bland älgar och älgjägare« berättar Bertil Pettersson episoder från älgjakter och andra jaktskröner.

Många bilder är förvillande lika bildmaterial i tidigare böcker; t. ex. återbrukas äldre foton av

drottning Silvia i jaktlaget. På mestadels samma, ganska långa avstånd skildras jägare och villebråd i landskap. Som undantag finns ett möte, då en vilande älgko en regnig majdag i björnmarkerna från nära håll möter blicken.

Tillalet är personligt, men det finns inga ansträngningar att locka till sig läsare som inte tillhör de invigdas skara.

Gunnar Westrin är också en flitig bokproducent. Hans elfte bok »En fjällfiskares vandring« har fotoalbum- och dagboks-karaktär med en mix av personliga tankar och upplevelser, semesterbilder på barnen och fiskekompisar, storslagna naturscenerier och närbilder på fångst och fiskeredskap. Liksom Bertil Pettersson tillhör han de besjälades skara, och Westrins kompetenta entusiasm står som motvikt till den oroliga formgivningen och många förnumstiga och onödiga bildtexter.

Ett års arbete med får vi få följa i boken »En gotländsk lammgård«. Eva Sjöstrands text dominerar innehållet. Håkan Hollströms fotografier har lagt tonvikten på att registrera skeenden men det räcker inte med att visa hur något görs för att skapa intresse. Det känns distanserat och det är svårt att få någon känsla för berättelsen.

Nya fotografier av Per Klaeson illustrerar en reviderad nyutgåva av »Hundfostran«. Många söta valpporätt och actionbilder från olika situationer demonstrerar olika hundraser och ackompanjerar Erik Wilssons och Johan B. Steens faktatexter. En bra följsamhet mellan text och bild gör att alla bilder känns väl motiverade.

Vildsvin i våra marker är en tämligen ny företeelse. Och Jägareförlaget ger påpassligt ut den genomarbetade boken »Vildsvin«, som innehåller historik, vildsvinsfakta, tydliga jaktinstruktioner och i slutet en pedagogisk bildserie om hur vildsvin fås.

Magnus Nyman har fotograferat vildsvin under flera år och han tar tillvara både ljus och färg i ett personligare bildspråk än vad som brukar finnas i jaktmotiv. Hans varierade bilder får bra utrymme i den tilltalande formgivningen. Överhuvudtaget är »Vildsvin« en ovanlig och påkostad volym i denna genre, vilket borde underlätta Jägareförlagets ambition att både kunna inspirera jägare och informera andra berörda.

MARIE NILSSON

SÖDERUT I AFRIKA [42]

Ann Andrén

LINNÉ OCH HANS RESOR [43]

Britt-Marie Hallbert

KÄRLEKSHUNDEN [44]

Erja Lempinen (foto) Lotta Thorsén (text)

1900-TALET. HUNDRA SVENSKA ÅR [45]

Börje Dahlqvist (text)

MEN HALLÅ LYSSNA PÅ OSS [46]

Elever vid Adolf Fredriks skola (foto)

Märta Dixelius (text)

SAMTLIGA LL-FÖRLAGET

LL-FÖRLAGET FÖRLITAR SIG i varierande grad på fotografi i sin utgivning.

Ann Andrén gör en personlig reseberättelse genom Afrika från Kilimanjaro till Kap med text och foto i »Söderut i Afrika«. Under nio veckor besöker hon naturparker och biståndsprojekt och läsaren får följa med i olika strapasser. Ett generöst och självständigt bildmaterial visar främst exotiska djur i miljö, storslagna landskap, men också några av de människor hon mött samt växter i närbild. Det är roligt och informativt, men trycket med väl hårda kontraster beakar ofta igen lågdagarna och förtar ibland loven av intressanta bilder. Det är synd på en för övrigt påkostad bildbok.

I första delen av »Linné och hans resor« följer vi med Carl von Linné när han reser runt i de svenska landskapen. Britt-Marie Hallbert har skrivit text och illustrerat med fotograferad och tecknad flora.

En varm berättelse med lyckligt slut har »Kärlekshunden«. Väl framlyfta bildmotiv där de distinkta bilderna tydliggör och för berättelsen framåt i lika hög grad – om inte mer – än texten.

»Kärlekshunden« är ett bra exempel på väl fungerande samarbete mellan fotografen Erja Lempinen och skribenten Lotta Thorsén. De enskilda bilderna, liksom bildvinklar och utsnitt är underordnad helheten, dvs. berättelsen – vilket ju också är avsikten med boken, dvs. att göra läsningen lätt.

Kopieringens färgskala med tryck på obestrukt papper bidrar också till det varma intrycket.

»1900-talet. Hundra svenska år« river av 1900-talet och förlitar sig då på texten. Den påminner om en traditionell lärobok fastän texten har större grad och bilderna är lite fler. Men det är mestadels kända personer som avbildas i små verifierande ansiktsbilder. Det är annat än den fotobokserie i tjockpocket som The Hutton Getty Picture Collection ger ut. T. ex. är volymen om 60-talet upp-

delad i 13 kapitel och den innehåller cirka 350 bilder, var och en på varsin sida med kort bildtext. Bildmaterialet är hämtat från Hutton Press Library och förstås är bokserien också en försäljningskanal för fotografierna. Men den skapar en känsla och nyfikenhet, som ingen kort historietext själv kan leva upp till.

»Men hallå lyssna på oss« är resultat av läraren Märta Dixelius mångåriga arbete med ungdomar. Hennes texter berättar om svek och opposition, kärlek och livslust. M.a.o. ämnen som tonåringar förväntas vara upptagna av. Även om det är behjärtansvärt, så känns texterna tillrättalagda, inte upplevda. De illustrerande svart/vita fotografierna är gjorda av eleverna vid Adolf Fredriks skola och även om de också känns något tendentiösa, så är de ändå ovanligt djärva i motiv och bildbeskrivningar för en bok utgiven av LL-förlaget.

MARIE NILSSON

ABC OM BILAR – BARNENS MINIMALA MANUAL [47]

Anna Ornered

BONNIERCARLSEN

VEH ÅR PASTEJTJUVEN? [48]

Anna Roos

BONNIERCARLSEN

BARN I SVERIGE HAR HAFT förmånen att växa upp i en högkvalitativ barnboksvärld med illustratörer som medverkat till att utveckla berättarkonsten med avancerat bildspråk. När nu BonnierCarlsen ger ut barnböcker med fotografiska illustrationer, sänker de tyvärr ambitionsnivån betydligt.

I »ABC om bilar – barnens minimala manual« har man kokat soppa på en spik. Konceptet kanske var kongenialt men det är illa genomfört. På klassiskt abc-boksmånér finns en bild för varje bokstav. Det finns bildetaljer som stötfångare, emblem, zebraklädsel, avgasrör och bild på barn i baksätet som illustrerar »åksjuk«.

Här finns inga bilder, fotografierna används enbart som avbildningar. Men även om man accepterar den utgångspunkten är det synd att lägga sig på en så låg teknisk ambitionsnivå som i denna bok. Anna Ornered saknar mestadels förmåga att lyfta fram det föremål som bilden ska visa. Även det mest bilintresserade barn kunde erbjudas något bättre.

I barndeckaren »Vem är pastejtjuven« letar Anton efter den som stjal igelkottens frukostpastej. Han träffar kor, grisar, rådjur, ekorre, häst, tordyvel, m. fl. djur. Dessa är porträtterade i »naturlig miljö«; vilket i några fall betyder Skansen.

[42]

[48]

[54]

[56]

[56]

[57]

[58]

Historien är enkel och Anna Roos berättar utan särskilda finesser i varken text eller bild. Men hon har ändå lyckats komma nära flera av djuren och fotograferat dem så det känns som ett möte och det är roligt att kunna studera dem ordentligt.

MARIE NILSSON

WATCH YOUR STEP [49]

Kennet Kvarnström/Henrik Nygren
K KVARNSTRÖM & CO

EFFEKTIV VISUELL KOMMUNIKATION [50]

Bo Bergström
CARLSSONS

KOMPOSITION [51]

Ulf Sjöstedt
NATUR OCH KULTUR/LT

DOUGIE SPEAK POLISH [52]

Douglas Kneedler
EGEN UTGIVNING

ENDURA [53]

Arnault Jean-Claude (foto) Katarina Frostensson (text)
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Svartvita dansbilder – i mängder – från Kennet Kvarnströms danskompanis olika föreställningar finns i »Watch your step». Det är mycket muskler, hud och rörelse, ofta fotograferat i dåligt ljus med grovkornigt resultat, hårda kontraster och utfrätta högdagrar. Tretton olika fotografier medverkar och det är ofta svårt att urskilja någons särskilda bildspråk, men Stefan Bremers silvriga kroppsilhuetter sticker ut och är verkligen bra. Inlagda citat från medarbetare om Kennet Kvarnströms förtjänster – det här är främst en marknadsföringsprodukt – stör dock inte bildmaterialet.

Bo Bergströms populära lärobok »Effektiv visuell kommunikation» har kommit i reviderad upplaga, nu som mer komplett fackbok i allt som omfattar ämnet visuell kommunikation. Bildmaterialet kommer från olika håll, men Åke Sandström står för många av bilderna.

»Fotoskolan: komposition» är Ulf Sjöstedts nionde lärobok. Som vanligt handlar det mest om komposition, mindre om teknik. De drygt 200 svartvita välkomponerade och bra återgivna, illustrationerna är hans egna.

»Dougie speak polish» står det på omslaget på elva olika språk på Douglas Kneedlers senaste bok. Den innehåller både egna dikter och bilder, mixade med mest äldre reklambilder. Resultatet blir en egensinnig volym med många bottnar.

Paret Jean-Claude Arnault och Katarina Frostensson har gett ut sin fjärde gemensamma volym,

»Endura». De rör sig bland karga berg, tidigt säte för lyriskt språk men också för mörka medeltidsminnen. Dramatiska landskapsbilder avlöser varandra: branta bergssluttningar, tunga moln, väldiga himlar. Storslaget och ödsligt.

Men det är svår balansgång att placera bild och dikt sida vid sida. Ohjälpligt fastnar jag när bildmotiv visar vad dikten säger, som bild på en dalgång till »sänka» eller en oskarp bergskant till »berget skakar». Det banaliserar Jean-Claude Arnaults fotografier, för oftast tar Katarina Frostenssons text tolkningsföreträde. Den ljusgräsgröna – oavsiktliga? – Photoshopkulör som täcker alltför mycket av vegetationen, står också i vägen för eventuella landskapets hemligheter.

MARIE NILSSON

ÖSTERMALM [54]

Lennart af Petersens (foto) Per Wästberg (text)
LIND & CO

STOCKHOLMSBILDER.

1960-TALETS FÖRLORADE STADSKULTUR [55]

Claes J.E.E. Funck
CARLSSONS

»MENINGEN MED EN STAD är kanske att den oavbrutet förvandlas» skriver Per Wästberg i texten till Stockholmskildrarens Lennart af Petersens välkända fotografiska bildverk »Östermalm», som givits ut på nytt. Och nog framträder stadens förvandling i af Petersens omsorgsfullt komponerade bilder. Var finns idag dessa fina tanter iförda hattar med flor, som lägger sockerkringlor på sina kaffefat på Sturekattens konditori?

Och var hittar man gatukorsningar mitt i city där enstaka cyklister och fotgängare helt dominerar över de fåtaliga bilarna? Allt verkar oändligt avlägset trots att vi bara befinner oss några decennier bort.

Ändå är bilderna på något sätt tidlösa, närmast klassiska. af Petersens har en förmåga att samtidigt som han låter den enskilda detaljen träda fram, ta ett stort ansvar för bildens helhet. Han fotograferar själva tecknet för stad, »stadens språk» som Wästberg kallar det, blir synligt och avläsbart.

Östermalm blir inte bara en stadsdel, utan en stad i världen, vilken som helst, där man kan känna igen den där löftesrika stadskänslan; asfaltblänket, silhuetten av en ensam man på gatans krön, gatlyktornas radband. Varje enskild bild är mättad av mening, så fylld av sin berättelse att den nästan spränger sina ramar.

Claes J.E.E. Funcks bok »Stockholmsbilder»

präglas av ett helt annat sätt att berätta. Där af Petersens kondenserar begreppet stad i varje bild, är det hos Funck mera den sammantagna helheten av bilder som för berättelsen framåt. Funck har länge arbetat som bildredaktör på Aftonbladet och många av bilderna har ett slags reportagekaraktär, det är snabba nedslag i en mängd olika miljöer.

Allt är mycket personligt hållet, man hittar avtryck av fotografens bekantskapskrets och hans specialintressen. Detta gör att även om materialet ibland kan tyckas en smula osorterat och utan distans, är det lätt att identifiera sig och hitta referenspunkter till sitt eget 60-talsliv. Stundtals kan det kännas som att sitta och bläddra i någons privata fotoalbum, men detta är också en del av bokens charm och något som förstärker dess karaktär som tidsskildring.

Starkast fotografiskt är ett antal korniga stadsvyer där häftiga regn och snöflingor suddar ut konturerna och skapar en närmast drömsk stämning.

MARIE LUNDQUIST

MINNETS STIGAR [56]

Hans Hammarskiöld (foto)
Anita Theorell, Per Wästberg (text)
BOKFÖRLAGET MAX STRÖM

KAN DE LEVAND E TRÖSTA DE DÖDA?

På barfota sommarfötter, förbi smultronen vid vägkanten, brukade vi barn gå promenaden upp till småländska Ukna Kyrkogård. Det var inte släktingarnas gravar vi ville besöka. Det var Lydia Karlssons. En pampig granithäll med järnringar på sidorna. Vi satte oss sorgsna vid den okända kvinnans grav och betraktade länge de bittra orden:

»Ensam i livet Ensam i döden Sörjd av ingen». De döda kommunicerar med oss i »Minnets stigar.» Bokens tyngd i handen – som en sten eller kanske en bibel? – det matta, doftande papperet, fotografiernas måttnad på helsidor och uppslag: ett stilla lugn att stiga in i, en park utanför tiden. Men tystnaden är skenbar, för från dessa boksidor tycks ett sorl stiga fram. De döda väsnas och viskar, roar och smärtar.

Boken, som vann Augustpriset i fackboksklassen 2001, är den första omfattande skildring som gjorts av svenska kyrkogårdar. Författarna Anita Theorell och Per Wästberg och fotografen Hans Hammarskiöld har rest runt i landet och besökt framför allt äldre begravningsplatser, cirka 200 av dem finns beskrivna i boken. Hammarskiölds gravstenar fotograferade i skiftande omgivning och

ljus ger boken flöde och färg. Det handlar om kyrkogården som dokument, minnesfält, kulturarv. Det är en uppslagsbok och en forskningsrapport, och samtidigt en skönlitterär skildring. Ett möte med de som levat för länge sedan. Men också ett reportage om begravningsplatserna idag. På Kungshamns kyrkogård i Bohuslän möter författarna en kvinna som sätter ringblommor på sin man sjökaptens grav. De skriver i ett av bokens vackraste stycken:

– Jag bröt upp till en livslång gråt, säger hon och berättar hur äpplena hann mogna, kaffe pannan bli sotig. Så kom vintern, han förblev borta. Försvunnen var han som haren då man öppnade dörren i gryningen: några fotspår i snön som vinden åt upp. Himlen var sig inte lik, jorden en bordsyta som skrubbats ojämn i generationer, bordduken fransig.

Sten efter sten. Inskriptioner, nötta, förgyllda. Namn efter namn. Livet ett ögonblick bara. På Catharina Wettermans grav (1787-1810) i Medelplana står det: »Så går våra lif så flyta våra dagar På minsta vink så ligga wi omkull Wi löpa fram oss döden efterjagar Vårt sista blir en liten näfva mull».

I Minnets stigar nämns också lärarinnan Lydia Karlssons (1883-1948) hjärtskärande gravsten. Barndomsminnet från Ukna återkommer med kraft. Vem var hon? Hur var hennes liv?

Lydia Karlsson dog osedd, men den som gått förbi hennes gravsten glömmen den aldrig.

EWA STACKELBERG

GOTLAND I FÅGELNS ÖGA [57]

Roland Hejdström (foto) Christian Stannow (text)
ATLANTIS

BÅDE FOTOGRAF ROLAND HEJDSTRÖM och författare Christian Stannow har tagit fasta på ett perspektiv från långt håll i sin bok »Gotland – i fågelns öga». Hejdström gör det bokstavligen genom att svepa över ön i flygplan med sin kamera och Stannow har tagit Gutasagan som sin utgångspunkt, Gotlands egen skapelseberättelse.

Varje avsnitt i boken inleds med en kortare text som förhåller sig löst till de följande bilderna. Möten mellan land och vatten, formida lämningar, gårdar och fält, Visby m. m. breder ut sig i vackra vyer, färger och formationer. Det är det klassiska, välkända Gotland som presenteras.

Flygfotografierna ger en bra översikt och ibland också en ny synvinkel på landskapet. I några av bilderna är det helt oigenkännligt för mig, men väcker just därför mitt intresse och får mig att skär-

pa blicken. Dessa abstraherade landskap innehåller få konkreta referenspunkter, de koncentrerar sig istället på att förmedla känslan av Gotlands ljus, historia och säregna natur. Och det lyckas de väl med.

Bilden av en skimrande ljusgrön, räfflad yta som under sig gömmer en ö ger mig ett betydligt bättre intryck av sommar och frihet än den av stranden vid Tofta där semesterfirarna ligger tätt. Och de stora, gåtfulla avtrycken vid Lausvik undrar jag fortfarande över. Här anar jag en dramatik som få av de föreställande bilderna erbjuder. De friare vyerna kompletterar de mer konventionella. Visst är det pedagogiskt att vara tydlig, men det innebär också att magin och fantasin får mindre svängrum. Hejdström arbetar efter modellen både och.

EVA DANDANELLE

ARKTIS – EN GRÄNSLÖS VÄRLD [58]

Torgny Nordin (text och foto)
HISTORISKA MEDIA

GENOM ÅRHUNDRADEN har människor lockats till det karga Arktis vid Nordpolen, ett område som ingen riktigt vet var det börjar eller slutar. De har varit ute efter mineraler, villebråd och nya handelsvägar eller bara sökt visa prov på hjältemod. Men när de kom bodde redan andra där, inuiter och nomadfolk som länge blev utsatta för västerländska polarfareares förakt och grymma behandling.

I »Arktis – en gränslös värld» berättar Torgny Nordin områdets historia. Om arktiska folk och upptäcktsresanden genom tiderna, men också om sina egna erfarenheter därifrån. Det är en fängslande framställning fylld av dramatik och däraktiga expeditioner, men också med ambitionen att skildra Arktis egna villkor.

Nordins bok är inte i första hand en fotobok, men den är rikligt försedd med bilder. Bilder av oändligheter, annekterade av en kyla som inte tillåter mycket liv. Men det finns – djur, växtlighet och människor – som anpassar sig till det skoningslösa klimatet.

Bilderna i sig är inte märkvärdiga, men Arktis är det. Det förmedlar Nordin. Ett område med en säregen, kärv skönhet, väldiga vidder och respektingivande natur i blek färgskala. Och på åtskilliga ställen reser sig spåren efter misslyckade expeditioner. Nordin återger spillror av byggnader och utrustning som övergivits och de blandas med gravstenar och kors. Här har många gått under.

EVA DANDANELLE

BOHUSLÄN I SVARTVITT. FOTOGRAFIER OCH BERÄTTELSE FRÅN DET GÅNGNA SEKLET. [59]

Bertil Quirin
QUIRIN FÖRLAG
Utsett till Bästa fotobok 2002 (se sidan 2-3)

VYKORT ÄLDRA PÅ ETT alldeles särskilt sätt. Det anonyma nu som varit deras existensberättigande blir till en förlorad värld. Det som varit operonlig yta och platt avbildning får djup. Allt det dolda liv som inte varit avsett att synas framträder som ett slags ofrivilligt minne med en närmast öververklig skärpa. Detaljerna tar över. En sådan förvandlingshistoria ger oss Bertil Quirin i sitt praktverk »Bohuslän i svartvitt. Fotografier och berättelser från det gångna seklet».

Genom en lycklig slump fick Bertil Quirin tillgång till den göteborgske vykortsfotografen Carl Alfred Träffs negativarkiv. Och utifrån denna samling har hans stora bildöversikt vuxit fram. Från fotografen Träff har vägen så gått via hans efterträdare på Fredsgatan Henrik Lindenhag till övriga Bohuslänsavbildande vykortsfotografer och bildleverantörer: Dan Samuelsson, Harry Andersson, Berner Ankargren och ett tjugotal andra. Alla får de sin vykortsfotografiska odödlighetsförklaring i slutet av boken.

Temat för »Bohuslän i svartvitt» är landskapets förändring. Eller rättare sagt: hur berg och hav tigande åser samhällens förvandling. Hur hamnen på Bohus-Björkö byter skepnad, hur träbryggorna upphör att vara arbetsplatser, hur beståndet av fiskerbåtar glesnar, hur den yttre skillnaden mellan lokalbefolkning och tillfälliga turister upphör.

Quirin ställer äldre bilder mot nytagna bilder. Platserna är desamma. Men det dagliga livet, kläderna, husen, träden, båtarna, skimret tillhör en annan värld. Bilderna har förvandlats till ett slags nyheter från förr. Det var länge sedan jag steg in i en bok som så osökt inbjöd till filosofisk begrundan. Bokens fothistoriska höjdpunkt är en panoramabild över Fjällbacka från 1909 – nästan en meter lång i utvikt skick. Det är stilla morgon, en lyckans bländarminut. Människorna har nyss börjat bebygga jorden. Och Emil Almqvist är där med sin kamera.

På en bild från 1930-talet ser jag greve Wrangel i solhatt ro ut i en lånad eka, långt borta i bakgrunden en »långgång» för latrin, ortens barn badar. Närmaste sommarshop ligger på evigheters avstånd.

Den överklighetskänsla inför den så kallade utvecklingen och tidens snabba gång som bilderna skapar, tycks Bertil Quirin ha varit medveten om.

Och kanske för att i någon mån upphäva nostalgin, får ett antal människor som varit en del av denna förändring komma till tals mellan de olika bildavdelningarna. De intervjuade blir till ett slags vittnen som förmedlar en annan sanning än den vykortsojektiva. Lars Johansson berättar om Dyrön, Arne Lundgren om sin väg från Hovenäset till den portugisiska litteraturen, syndikalisten Evert Arvidson om rundkilshål och stenhuggarkamp. Det blir till ett slags dubbel dokumentarism. Metoden känns igen från Bertil Quirins tidigare böcker »Stenhuggare« (1986) och »Fiskare« (1991).

I den nya boken blir dock kontrasterna större genom det historiska perspektivet. Mönstren framträder skarpare. Alla är döda på den idylliska bilden från Henån 1894. Inte då, men nu. Vitklädda damer skyndar till tåget vid Strömstad station på 1910-talet. Och i samma decennium står en häst med en kärra från A Karlssons Bryggeri tålmodigt väntande utanför Kleins – sorgsna – Pensionat i Lysekil. Det är kusligt frysta ögonblick, kanske inte konst, men nästintill. Och bokhantverk av Bertil Quirin så nära mästerskapet man kan komma.

GUNNAR D HANSSON

Texten har tidigare publicerats i Göteborgsposten.

FOTOGRAFIER FRÅN SLUSSEN I STOCKHOLM 1952 [60]

Gunnar Smoliansky (foto) Carl-Johan Malmberg (text)

BYGGFÖRLAGET KULTUR, STOCKHOLM

Nominerad till Bästa fotobok 2002 (se sidan 5)

SVARTA FLÄCKARNA SOM uthållt bläck. Skuggor över trappor och i blanka kakelytor. Sprickor i golv och väggar. I Gunnar Smolianskys 50-talsbilder från Slussen växer en annan natur fram, vid sidan om de människor som väntar eller passerar i gryningsljuset.

Den amerikanske konstnären Ed Ruscha fotograferade på 60-talet spår av bensin på parkeringsplatser. För Ruscha var de oformliga fläckarna från läckande biltankar en bild av alltings upplösning. För Smoliansky är dammet och smutsens mönster inga destruktiva tecken. De utgör inget hot mot de människor som rör sig mot fonden eller i utkanten av hans bilder. Fläckarna – skuggor och spår – spelar snarare upp sin egen tysta historia.

Musikaliskt, kallar Carl-Johan Malmberg Smolianskys fotografi. Den musikaliska bilden, till skillnad från den litterära, fortsätter Malmberg, saknar symbolikens förutfattade mening. »Utan retorik« var en motsvarande appell inom arkitekturen under det årtionde då Slussenbilderna kom till. Man ville framställa arkitekturen utan berättelse –

eller »as found« – som förgrundsgestalterna, det brittiska arkitektparet Allison och Peter Smithson, uttryckte det. Med ett intresse för det vardagliga lät man sig inspireras av bl. a. Jean Dubuffets måleri, som med sand och grus i färgen, ristningar och avtryck, strävade efter inget annat än att vara marken och jorden nära.

Smolianskys bilder bär samma »som hittade« och jordnära kvalitet, där berättaren, i den mån han är en berättare, bara visar på spår och mönster, på föremål och människor, utan att göra anspråk på att veta något eller företräda någon. Kanske är det just denna kvalitet, dvs avsaknad av uttolkande röst, som gör att Smolianskys bilder varken kan placeras i en dokumentation av 50-talets Stockholm, i en socialrealistisk skildring av »gubbarna under Slussen« eller i en kritik av Slussens arkitektur som en flagnande 30-tals utopi. Utan som, trots tidstypiska attribut, bär över årtiondena och säger bara en enda sak – se, nu!

HENRIETTA PALMER

BORTOM REDAN [61]

Jan Töve (text och foto)

NYA VYER, I SAMARBETE MED TÖVEBILD

MED BILDER FRÅN HELA världen, men allra mest från hemtrakten i Västergötland åskådliggör fotograf Jan Töve sin syn på naturen i boken »Bortom redan«. Den dunkla titeln syftar på tankegångar som sträcker sig förbi föreställningen om ett ordnat universum.

För cirka 30 år sedan slog kaosteorierna håll på vår gamla världsbild. Mycket förenklat går de ut på att små förskjutningar i ett system gör det omöjligt att förutse ett framtida förlopp. Ett klassiskt exempel är fjärilen som flyger över Brasilien och kan orsaka storm över Texas.

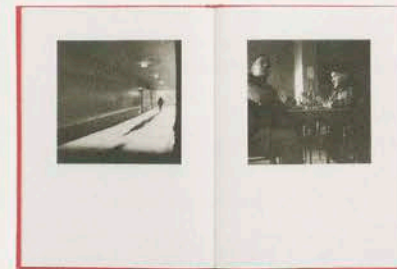
Vår värld kom nu att framstå än mer komplex. Kaosforskningen tillförde den fraktaler (brutna former), slumpen och osäkerheten. Och i »Bortom redan« redogör Töve både i text och i bild för sin version.

Det är således inte en ren fotobok han gjort, för det handlar om så mycket mer än bilder. Det är fråga om ett sätt att se, inte bara på naturen utan på livet. Töve söker sig till gränslandet mellan ordning och kaos där han gestaltar kontrasterna som gnuggas mot varandra.

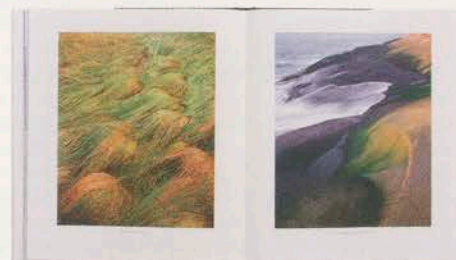
Här möter trädets grova bark de kala grenarnas finlemmade nät, den hårda stenen de förgångliga rosbladen och snön faller som en ljus slöja framför de mörka stammarna. Det är klassisk naturfotografi

[59]

[60]

[61]

[64]

[65]

[66]

av teknisk hög kvalitet och även om jag ibland finner bilderna traditionella får de sitt berättigande som belysande exempel. För Töve sätter in dem i ett stort sammanhang och visar på hur delarna, precis som fraktalen, speglar helheten. Det är intressant.

EVA DANDANELLE

Texten har tidigare varit publicerad i FOTO

HUS I LUND [62]

Per Lindström (foto) Jan Mårtensson (text)

ANIMA LUNDENSIS

SJÖBODAR OCH MAGASIN I BOHUSLÄN [63]

Bert Leandersson (foto) Helena Lind (text)

BYGGFÖRLAGET

KATEDRALEN I LINKÖPING [64]

Jonas Sällberg (foto) Gunnar Lindqvist m. fl. (text)

CARLSSONS

PER LINDSTRÖM och Jan Mårtensson jagar vidare efter staden Lunds själ. I den fjärde boken »Hus i Lund» är den yttre miljön i fokus. I ett kapitel presenteras också några av de många arkitekter som präglat staden med sina hus.

I bild visas både nyare och äldre stadsmiljöer, med eller utan Lunds invånare. Per Lindström visar fasader och enskilda byggnader och har ofta valt att skildra byggnaderna i och med sin omgivning. Han arbetar ofta med kontraster i ljus- och skuggspel. På fasader lyfter han därmed fram exteriöra rikedomar, men på stadsbilder blir kontrasterna ibland för stora och detaljerna försvinner.

Lite anonym blir »Sjöbodarna och magasin i Bohuslän», fast kanske det är i konsekvens med innehållet som handlar om anonyma byggnader. Helena Lind och Bert Leandersson har gjort en dokumentation av ekonomibyggnader vid havsbandet; intakta i utseende så länge någon fiskerinäring finns kvar.

Helena Lind berättar informativt om olika orter från eventuella glansdagar till nutid. Bert Leandersson visar nötta bodar i solblekta miljöer. Det är vackert och rent, men även om motiven i sig varierar en hel del, blir ändå alltför mycket förvillande likt eftersom alla foton visar samma mjuka ljus, samma färgskala och samma väderlek.

»Katedralen i Linköping» är en påkostad tegelsten, som berättar om katedralens framväxt och hur kyrkorummet använts under tusen år. Men mest innehåller boken Jonas Sällbergs fotografier och Gunnar Lindqvists korta faktexter från en vandring runt katedralen, en av norra Europas bäst bevarade gotiska domkyrkor. Det är interes-

sant, vackert och informativt med många rena bilduppslag och ibland utviksark. Som helhet är det en fantastisk bok att bläddra i och få tillgång till alla detaljer som man omöjligt kan upptäcka på egen hand.

MARIE NILSSON

SVERIGE - LJUS OCH LANDSKAP [65]

Tore Hagman m. fl. (foto)

Tommy Hammarström, Per Wästberg (text)

BOKFÖRLAGET MAX STRÖM

TORE HAGMANS BILD på sidan 123 ger perspektiv på alla de andra fantastiska bilderna i det nya praktverket »Sverige - Ljus och Landskap».

Bilden är tagen på en lerig grusväg en grå vin-terdag någonstans i Närke och känns väldigt vanlig. Jag skulle nog aldrig fått för mig att stanna, plocka fram kamera och stativ och försöka ta den bilden. »Den kan man ju ta när som helst, så här ser det ut överallt i det här landet, nästan jämt...» hör jag min inre röst säga. Ändå är det den som fastnar efter några dagars bläddrande i en av de mest fantastiska böcker som gjorts om detta fantastiska land med sina orörda gammelskogar, klara höstdagar och milsvida snölandskap.

Det handlar om det svenska landskapet mer än de svenska landskapen. Ljuset går som en röd tråd genom alla bilder. Det mesta är mycket vackert och till synes tidlöst, men en och annan grafisk motorvägskorsning och övergiven lada ger utrymme för eftertanke.

Tore Hagman är huvudfotograf. Några av våra namnkunnigaste landskapsfotografer har bistått, bl. a. Peter Gerdehag, Claes Grundsten, Sven Halling och förläggaren själv, Jeppe Wikström.

Texten kommer i andra hand, trots att den är författad av två av landets bästa pennor: Per Wästberg och Tommy Hammarström. Den blir en bonus, en bok till. Bilderna räcker för en gångs skull. Precis som orden. Wästbergs bilder är inte steget efter Hagmans:

»Scenen växlar: kuling, åska och hotfullt koboltblå vatten - och plötsligt stråk av värme mellan obebodda öar. Vi kastar loss i första gråluset då luften luktar ensamhet och måsarna tiger. Någonstans eldas löv, brandsmaken snuddar vid gommen. Det är långt till vinterdagar då yrsnön täcker de kala skären och trädgrenarna vaggas nymånen mellan sig.»

Det finns en risk när man samlar det bästa av de bästa. Avsändaren kan bli otydlig, men den här boken har en mycket tydlig avsändare: den kom-

promisslöse förläggaren som valt allt med största omsorg.

Budskapet går rakt in i hjärtat. Vilket land, vilket ljus, vilket landskap!

PER LINDSTRÖM

Texten har tidigare varit publicerad i FOTO

NAXOS SVARTA NÄTTER [66]

Micke Berg

KARTAGO

EN PROSADIKT I ORD och bild? En medelålders fotografs självbiografiska tankar? Ja, det är svårt att kategorisera denna bok.

Micke Berg är en fotograf som ofta har levt i de miljöer han berättar om. Han skildrade på 70-talet ockupationen av kvarteret Mullvaden i Stockholm, han bodde en tid i Skogsnäskollektivet i Ångermanland. Dessa upplevelser resulterade i böckerna »I Mullvaden levde vi» och »Skogsnäs». På 90-talet gjorde han en personlig skildring av Stockholm i boken »Stockholm blues». Han har gett ut sammanlagt tolv böcker.

»Naxos svarta nätter» handlar utyligt sett om författarens resa till Grekland, men på ett djupare plan om kärlek, gemenskap, åldrande och ensamhet. I en serie korta texter och svartvita bilder gör en 53-årig man ett slags lägesbestämning över sitt liv.

Han fotograferar det han har omkring sig, barnen, tvätten på klädstreck, det immiga fönstret på bykrogen. Och sina egna fötter när han ligger och vilar sig på hotellrummet.

Bilderna har en känsla av 70-tal, Strömholm och klassisk dokumentär. Det är vackert, poetiskt och också väldigt mycket Micke Bergskt.

TOMMY ARVIDSON

OUT OF CIRCUS - CIRKUS CIRKÖR [67]

Magnus Neideman

FOCUSKOP

MAGNUS NEIDEMAN HAR som turnéledare, chaufför och scentekniker följt artisterna och musikerna i Cirkus Cirkör på turnéer i Sverige och världen under fem år. Med sig hade han kameran. »Out of Circus» består av hans bilder och kladdiga texter från cirkustruppens egen dagbok.

Bilderna är tunga av den speciella cirkusromantik som följt konstformen sedan begynnelsen; det hårda turnélivet, det rotlösa livet, det depraverade livet och de ledsna clownerna. Men här tillkommer även den rock'n'roll-myt som omger nycirkusens speciella värld, befolkad av hårdpierceda, tatuerade gummimän i mohikanfrisyrer. Det är en

tröttsam men fotogenisk estetik. Magnus Neideman har ingen distans till ämnet, och för betraktaren blir detta snabbt ett problem. Det saknas perspektiv, bilderna är inte problematiserande och har för låg abstraktionsnivå. Det känns internt. PO TIDHOLM

OM TANGO [68]

Jüri Soomägi (foto) Lena Breitner (text)

Peter Syrjänen (form)

EGEN UTGIVNING

TANGODANSARE PETER SYRJÄNEN, fotografen Jüri Soomägi och journalisten Lena Breitner har försökt fånga tangos själ i »Om Tango». De har intervjuat och fotograferat passionerade dansare i tangometropolerna vid Öresund samt gjort den klassiska resan till Buenos Aires. För det är argentinsk tango det handlar om.

En salig blandning svenskar och latinamerikaner bekänner hur tangon påverkat och förändrat deras liv: Ett sätt att överleva. En viktig social mötesplats. Ett nytt språk. Kommunikationen mellan de dansande är viktig; dansen är något man skapar tillsammans.

Man måste ha ett hjärta av sten och fötter av bly för att inte lockas att själv prova på denna extatiska och beroendeframkallande hobby. Samma fenomen finns för all del på folkparkskvällar med möten där kroppar till foxtrot förenas under några minuter i ordlös förståelse, oftast dock utan den stil och fitness som skolade tangodansare uttrycker. Vid dansbandsdans ingår förstås ofta momentet raggning, vilket verkar vara ett underordnat syfte i tangon. Åtminstone enligt boken. Där dansar mest äkta par tillsammans och löser via detta konflikter och slipper gå i familjeterapi.

Texterna luckrar upp en del tangomyter och rör om lite bland schabloner. Och det är roligt att se de interiörer som används; ofta är det osofistikerade föreningslokaler som omger dessa hängivna dansare. Men jag undrar om inte Jüri Soomägis fotografier hade vunnit på ifall också han lärt sig dansa; de är för upptagna av att försöka förstå tango och det blir mest ett distanserat betraktande av dansande par och deras fötter. I sällsynta fall förmedlas också i bild den känsla som finns i texterna. I porträtten av de intervjuade finns en annan säkerhet.

Till boken hör en cd-skiva med live tango från Hotell Mollberg i Helsingborg.

MARIE NILSSON

OFFICE/KONTOR [69]Lars Tunbjörk
JOURNAL

Nominerad till Bästa fotobok 2002 (se sidan 7)

LARS TUNBJÖRKS »KONTOR» är årets viktigaste svenska bok, alla kategorier.

Men också årets viktigaste och mest deprimerande utställning (på Kulturhuset i Stockholm i våras). Och samtidigt Tunbjörks skarpaste, mest civilisationskritiska och framsynta bildreportage hittills.

En samling jämnt belysta och ömsint objektiva dokumentationer av datoriserade produktionsförhållanden på svenska, amerikanska och japanska kontor. Interiörerna är så talande att det inte behövs någon förklarande text. Bildtexternas kortfattade upplysningar om vilket år, i vilken stad och på vilken typ av företag (till exempel »Telekom-företag, Stockholm, 1994») en bild är tagen säger ändå mer om medelklassens proletarisering i den nya tidens datoriserade kontorsfabriker än vad jag vill och orkar förstå.

Ja, här är förklaringen till varför människor talar så högljutt och hetsigt om sina aktiefonder nere på banken. De har ingen annan trygghet, bara sina investeringar att lita till.

Det är det som gör Tunbjörks kontorsinteriörer obehagliga – att det är så uppenbart att människorna på bilderna är lika utbytbara som inredningarnas flexibla kontorsmoduler, slitna heltäckningsmattor, härvor av sladdar och dammiga datorer med hyrd programvara. Och detta oavsett om den där mannen i vit skjorta som sitter och stirrar in i en datorskärm (som är skrämmande lik min) med ryggen vänd mot betraktaren och omvärlden på en bild från en revisionsbyrå i New York 1997 har en medelklassidentitet eller inte. Det har ingen större betydelse om han betraktar sig som kontorist, ingenjör eller ekonom eller i första hand som pappa och familjeförsörjare. För vad bryr sig Microsofts programvara om det?

I de stora företagens mailsystem, de nya kontorsfabrikernas ständigt registrerande motsvarighet till de gamla tillverkningsindustriernas stämpelklocka, är alla utbytbara funktioner och ingen bättre än sitt senaste mail. Högskoleutbildning kombinerat med kostym-och-slips alternativt kjol- och-pärhlabsband är ingen garanti för någonting men möjligen ett skydd mot arbetsgemenskap, solidaritet och kollektivavtal.

Inte för att det står så skrivet någonstans i Lars

Tunbjörks bok. Inte mer än ett mer än två tusen år gammalt citat längst bak, enligt uppgift från Lao Tzu's Tao-Te-Ching:

»Närma dig vardagens mysterium. Lägg märke till det allmogliga... Att betrakta det allmogliga med häpnad är vishet.»

SUSANNE PAGOLD

INSHALLAH.**KONFLIKTEN MELLAN ISRAEL OCH PALESTINA [70]**

Donald Boström (text och foto)

samt elva mellanösternskribenter (text)

ORDFRONT

DONALD BOSTRÖM BERÖR krigsjournalistikens dilemma redan i inledningsskapitlet: »För mig som fotojournalist blev det en lockelse att dokumentera de palestinska och israeliska folkens konflikt. Motvilligt tvingades jag erkänna att jag kände suget att följa den skarpa dramatiken som skapade en känsla av förhöjd livskvalitet.» Många tidningar och tidskrifter har i alla tider fyllts med bilder där blodet skvätter och liklukten lägrar sig tungt över de glättade tidningssidorna. Mediakritiker har ifrågasatt om vi blir avtrubbade eller införmerade.

I Boströms fall tar lusten att skildra helheten över. Fotografen är ingen tillfällig besökare utan en engagerad och kunnig berättare. Här blandas de vidrigaste vidriga bilder av hopsydda lik med finstämda familjescener. Dramatiska sammandrabbningar varvas med poetiska bilder på bageribiträdet som balanserar dagens färskas bröd i en låda på huvudet.

Förutom bokens redaktör och fotograf, som bidrar med flera texter, medverkar elva journalister och andra Mellanösternkännare.

Sammantaget ger denna bok en djupare insikt i en svårgripbar och svårlost konflikt. Må så vara att palestinierna är de som är ockuperade och förföljda, i ständigt underläge. Men här framgår det tydligt vilka som hela tiden är alla konflikters stora förlorare; nämligen de unga männen. De unga män som frejdigt höjer sina händer och gör v-tecknet, med ansikten invirade i den typiska palestinska svartvitrutiga halsduken. Och också de grönklädda israeliska soldater som med ett överlägset leende på läpparna och tuffa solglasögon av pilotmodell betraktar omvärlden.

Boken finns nu även i pocketutgåva med alla bilder i svartvitt och sämre papperskvalitet. Underligt nog så känns inte begränsningarna som en försämring. De lite grått tryckta bilderna passar utmärkt ihop med utrikesreportrarnas texter.

Pocketupplagan är dessutom utökad med texter av Thomas Hammarberg (Generalsekreterare, Olof Palmes internationella Centrum) samt Per Jönsson (Dagens Nyheters korrespondent).

TOMMY ARVIDSON

CEAUSESCUS BARN [71]

Kent Klich

JOURNAL

Nominerad till Bästa fotobok 2002 (se sidan 6)

HENNES BLICK HAR förföljt mig en vecka nu. Barnet på omslaget tittar på mig, undrande, anklagande. Själv finns hon inte mer. Hon hade aids och bodde i Rumänien, på ett barnhem för hiv-positiva barn. Men hennes bild finns kvar och hennes blick, uppfordrande.

Så här skriver personalen vid barnhemmet i Cernavoda om henne: »Claudia var en vacker liten flicka och en riktig personlighet. Hon övergavs i en soptunna och till följd av det saknades några av hennes tår och fingrar som blivit avnagda av råttor. Hon togs in på barnhemmet i Pucisoasa och överfördes därefter till hemmet den 13 januari 1994. När hon kom var hon ett skyggt och skräckslaget litet pyre, men med stort tålmod och personligt stöd kom hon gradvis ur sitt skal och lärde sig att möta och kommunicera med människor, älska och bli älskad. Hon började gå och tala och blev snart förtjust i att måla sig och att få håret uppsatt. Hon var mycket noga med sitt dagliga klädval och hade ett äkta sinne för humor och ett förtjusande leende.»

Hon dog den 13/10 1998. Hon blev åtta år gammal.

Hon var en av de nära tiotusentals barn som på grund av dumhet och okunskap smittades av hiv-infekterat blod. På statliga sjukhus och barnhem behandlades undernärda barn med blodtransfusioner. Eftersom sjukvårdsmaterial var en bristvara så användes samma injektionsnål på upp till tio barn utan att steriliseras. Resultatet blev en katastrofal aids-epidemi. Situationen i landet har förbättrats något, men fortfarande saknas pengar till de dyra bromsmediciner som numera finns. Och de tiotusen smittade avlider en efter en. Tragedin fortsätter.

Kent Klich har valt att skildra denna vidriga verklighet på ett lågmält, nästan idylliskt sätt. Större delen av bokens bilder består av porträtt. Ett barn och en stol, men återgivet med ett starkt och engagerande konstnärligt uttryck.

Porträtt på hoppfulla, glada, sorgsna, bittra, arga barn. I en del ögon lyser vissheten om att livet

kommer att bli kort. I andra ögon finns den totala tilliten till att vuxenvärlden skall ordna upp allt. Jag tror att det är just det allmogliga i bilderna som gör att man inte kan lägga denna bok ifrån sig. Den fungerar som en spark i magen och man ser människan, inte tragedin. Och inser (än en gång) att vi alla människor borde ha samma rätt till ett liv. Samtidigt blir den en hyllning till de tappra barn som förmår upprätthålla en gnutta glädje och livsmod trots att aidsviruset sakta förtär deras kroppar.

TOMMY ARVIDSON

Recensionen har tidigare varit införd i Dagensbok.com samt Kontaktarket

KURDISTAN [72]

Ann Eriksson

ALMLÖFS FÖRLAG

HASANKEYF [73]

Marco Plüss

EGEN UTGIVNING

KURDISTAN ÄR ETT geografiskt område som sträcker sig över turkiska, iranska, irakiska och syriska gränser samt in i delar av Azerbadjan och Armenien. Man uppskattar att det idag finns cirka 24 miljoner kurder i ovan nämnda område.

Ann Erikssons bok är i reportagegenren och berättar om förnedring, rasad framtidstro och en grym utrensning av ett folk. I svartvita bilder berättar hon en ömsint historia om ett folk i vardagsmiljö och fest. Hon skildrar detta i en klassisk dokumentärtradition.

Boken »Kurdistan» är informativ och kronologisk. Den beskriver ett folk från 600 f.Kr. till 1999 då PKK-ledaren Abdullah Öcalan grips i Kenya och förs till Turkiet, där han senare döms till döden.

Erikssons material baseras på ett flertal resor från tidigt 1970-tal till mitten av 1990-talet. Som textläsare får man information om förtrycket av kurderna. Det handlar om språk, kultur, brist på yttrandefrihet, demokrati, ekonomisk särbehandling och politiska konsekvenser.

För dem som inte vet något om Kurdistan är detta en ypperlig introduktion. För dem som letar efter spännande fotografi är ämnet rekommenderat jag att man väljer en annan bok.

En annan nyutkommen inbunden bok som rör sig i närliggande geografiska område är fotografen Marco Plüss »Hasankeyf». Det är en bok om den flera tusen år gamla staden Hasankeyf i sydöstra Turkiet, situerad mellan floderna Eufrat och Tigris.

[67]

[68]

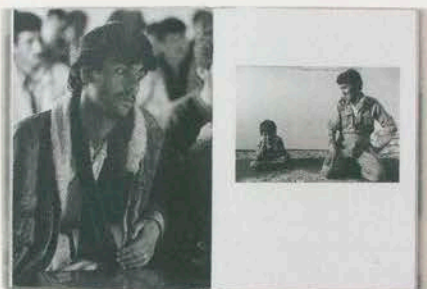
[69]

[70]

[71]

[72]

[77]

[82]

Staden blev en viktig omlastningsort längs Sidenvägen men Hasankeyf har en egen historia som sträcker sig tillbaka till 7.500-5.000 år f.Kr. Det var här som människan för första gången blev bosatt och lärde sig att bruka jorden.

Det är en riklig dokumentation av en stad med ovärderliga kulturskatter som inom överskådlig framtid kommer att dränkas under vattenmassor och människorna som bor här, framförallt kurder, tvångsförflyttas. Flera dammar och kraftverksstationer håller på att byggas. Det mest kontroversiella bygget, Ilisudammen, har mött stor internationell kritik, ett bygge som hotar att ödelägga Hasankeyf, som också är en plats med betydande värde för muslimer. Enligt sägnen sägs också att det är här Adam och Eva hade sin Edens lustgård.

Boken behandlar ett intressant ämne. Marco Plüss färgfotografier är informativa och redovisande men saknar den personliga ton han annars förknippas med. Den innehåller också en historisk resumé om Hasankeyf av Olus Arik, professor i konsthistoria vid Ankara universitet.

EVA BRANDT

AVENYN [74]

Håkan Berg

WARNE FÖRLAG

BOKEN OM VÄSTRA GÖTALAND [75]

Håkan Berg (foto) Anders Franck (red.)

WARNE FÖRLAG

DALHALLA - ETT MUSIKALISKT MIRAKEL [76]

Martin Litens (foto)

Ingallill Hellman, Stigbjörn Bergensten (text)

GULLERS

HORNBORGASJÖN [77]

Jan Töve (foto) Tore Hagman (text)

NATURVÅRDSVERKETS FÖRLAG

BYGDEN KRING BERGET [78]

Christer Hallgren (foto) Agneta Tjäder (text)

WARNE FÖRLAG

LAPPLAND FJÄLLVANDRARENS DRÖM [79]

Kurt Kihlberg

FÖRLAGSHUSET NORDKALOTTEN

SIMRISHAMN PÅ ÖSTERLEN [80]

Roland Möllerfors

ARTOGRAF FÖRLAG

MELLAN SKYAR OCH HAV [81]

Jens Wahlstedt

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

BÖCKER MED SYFTE ATT marknadsföra en ort, region eller företeelse lyfter sällan bortom yttlig turistinformation. Därför brukar dessa sällan ha

intresse för någon större allmänhet. Inte heller brukar de överraska.

Ett annat mål har dock »Avenyn – från Kopparmärra till Poseidon» enligt redaktören Totte Wiberg. Bokens ambition är att vara stillsamt debattinlägg mot hur Kungsporsavenyn blev känd under EU-toppmötet 2001 i Göteborg. Håkan Berg har fotograferat och boken innehåller många vardagsbilder. För många, för de redan sedda vykortsmotiven och mängden skulpturdetaljer skymmer bilder från ett annat Göteborg, som blir levande och tilltalande via uppmärksammade detaljer, interiörer och Avenyn i snö.

Håkan Berg har också fotograferat huvudparten av bilderna i »Boken om västra Götaland»; en reseskildring och berättelse om området och dess historia allt i ett.

Som regional marknadsinformation är den ovanligt seriös genom att välja bort givna turistmål och i stället har fokus på vardagsmiljöer. Den innehåller ovanligt mycket fakta och bildmaterialet är variationsrikt; varken tillrättlat eller insmickrande.

Dalhalla är kalkbrottet utanför Rättvik som omvandlats till arena för stora musikevenemang. Föreningen Dalhallas vänner har låtit skildra detta förlopp samt olika föreställningar i »Dalhalla – ett musikalliskt mirakel» med texter av Ingallill Hellman och Stigbjörn Bergensten och foton av Martin Litens. Det här är en marknadsföringsbok för platsen och trakten och för att hedra de närmast sörjande, med t. ex. ett 8-sidors porträtt av en av grundarna: eldsjäl och operasångerskan Margareta Dellerfors. Oundvikligt innehåller den förstås också en del självskrivna turisttips om Dalarna.

Boken »Hornborgasjön» är en ambitiös satsning från Naturvårdsverket om en numera spännande artrik fågelsjö med fåglar i närbild och landskapsvyer. Stefan Edmans kunniga text är informativ men berättelsen binds ihop av alltför många jag sitter – jag ser – jag stannar och har också ibland ett lite störande uppjagat tonfall.

Landskapsbilderna är rena, detaljerade och tydliga. Alla bildelement får samma värde men ändå förmår Tore Hagman och Jan Töve lyfta fram det viktiga i motivet. De utgör en registrerande och redovisande berättande, så gott som alltid befriade från sentimentala anspelningar. Det är påfallande välgjort och ovanligt intressant naturfotografi.

Kinneulle vid Väneren under 1000 år skildras i »Bygden kring berget». Agneta Tjäder och Christer Hallgren presenterar slott och gods, kyrkor, gour-

metrestauranger, några »märkvärdiga platser« samt gör lite vinreklam. En handfull vanligare yrkesutövare slinker in bland de trevliga godsägarfamiljerna, som skiljs ut i svart-vita foton med kontrollerade leenden enligt vedertagna koder för företagsbeställda direktörsporätt.

Christer Hallgrens fotografi kommer till sin rätt i många välkomponerade interiörer och exteriörer, men bildmaterialet blir ojämnt med klichéfoton på bokskog, kor och syrener. Helhetsintrycket blir att den lokala turistnäringen informerar med en tilltalande, men tillrättalagd redaktionell fasad.

Roland Möllerfors alltför många arkivbilder är utgångspunkt för »Simrishamn på Österlen – staden, lägena och kusten«. Mestadels stadsbilder ackompanjeras av bildtexter på svenska, tyska och engelska. Dessa är av typen »färgglädjen gör både bofasta och besökare på gott humör, antingen det är sommar eller vinter« och innehåller endast i undantagsfall någon intressant information.

»Och finns det något jag ångrar från alla mina fotografiska resor i Lapplandsfjällen, är det all den tid som ödslats på ytliga bilder av fjälltoppar och vackra vyer – dyrbara timmar som kunde ha ägnats till dokumentation av den sista kvarvarande generationen genuina fjällbor som ännu levde kvar i sina stugor och visten vid 1960-talets början.« Citatet kommer från Kurt Kihlström som tidigare gjort en lång rad böcker om Lappland. I nya boken »Lappland – fjällvandrerens dröm och längtan« finns ändå en del panoramabilder – de flesta från 70-talet – men också tillitsfulla porträtt och möten med äldre fjällbor.

Det är en ganska rörig bok med olika sorters text och bild; texten löper parallellt också på engelska. Men den har ändå en tydlig riktning och är generös och innehållsrik. Kurt Kihlströms personliga inlägg om fjäll-, landskaps- och dokumentärfotografi är ovanlig i dessa sammanhang. Presentationen av fjällfotografins pionjärer är också intressant.

»Mellan skyar och hav – strandhugg i Stockholms skärgård« är Jens Wahlstedts åttonde egna bok och en rejäl coffe table-bok för husägare i Møjaskärgården avseende format, innehåll och tryckteknisk kvalitet. Jens Wahlstedt är en driven skribent men bildmaterialet ger inga större överraskningar: fåglar, skärgårdsmotiv från Möja och Stora Nassa. Konceptet bygger på att man redan sett miljöerna och tycker om dem och således blir förtjust vid igenkännandet. Fast de två bästa bilderna i boken avviker från detta koncept. De

har mästarefotografen Lennart Nilsson tagit på Kalle Schewen 1951.

MARIE NILSSON

BONDENS JORD [82]

Nils Pihl (foto)

Pernilla Romare (text)

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

HÄSTENS BRUNGLÄNSANDE bak, den kraftiga svansen över benens muskler; vagnen med timmerstockarna dras upp i slänten. Doftar inte skogen och virket, är inte luften lite kall att andas? Minnet är suddigt, perspektivet ett litet barns, det kunde varit en dröm. Ardennerhästen hette Stjärna och jag följde med min far till hästkörarna i skogen.

Resten av historien känner vi till: skogsmaskinernas meterbreda hjul skär upp stora sår i skogarna, avverkningsmaskinerna är skoningslösa, mångfalden i växt- och djurliv skadad.

Men än idag finns det människor som väljer det långsamma sättet att bruka jorden. »Bondens Jord« berättar om lantbrukarfamiljen Linde i Bränneslätt på Hallandsåsen. De sätter inte maximal vinst först, utan driver sitt jordbruk med hjälp av hästkraft och utan kemiska gifter, precis som det var innan 60-talets omvandling. För dem handlar det inte om nostalgi, utan om att leva på ett ekologiskt hållbart sätt. Inte driva för hårt, bara ta vad naturen ger.

Jag kan inte annat än känna en stor respekt för dessa människors hårda arbete. Det är höbärgning, potatiskupering, hästskoning, stenplockning, gödselspridning, plöjning, sådd, huggning, hässjning, trumling, skörd. Familjen odlar vall, havre, potatis, grönsaker, bär. De bygger sitt eget hus. De tar till vara allt och är helt självförsörjande.

Alla moment i deras liv beskrivs detaljrikt i boken. Den är påkostad: ett stort bildmaterial, en ambitiös dokumentation med mycket intressant kunskap. Också ett inlägg i debatten, här står vi inför människor som för vårt kulturvärde vidare och som genom sitt envista arbete provocerar den rådande ordningen.

Men trots att ämnet känns angeläget griper boken mig inte. Här finns ett avstånd. Familjens medlemmar vänder sig bort från kameran. Jag kommer aldrig nära dem fast de dyker upp på nästan varje bild. Varför vågar inte fotografen sig förbi det beskrivande? I texten finns också ett lite nedlåtande och barnligt tilltal som varken hedrar huvudpersonerna eller läsaren.

Jag tror nog bokens strävan är just att föra

läsaren till ett nära möte. Vilja saknas inte. Men något går förlorat.

Är det inte författarna – moderna och »tidsstyrda« likt de flesta av oss – som tar över med sina egna drömmar? Jag får en känsla av att familjen Linde får rollen som ställföreträdare. De ska ge oss andra en sentimental tröst eller hopp om ett alternativ. Det gör mig illa till mods. Det är synd att behöva säga det, men våra krossade drömmar får vi reparera på annat sätt.

EWA STACKELBERG

HEMMA PÅ CAPRI [83]

Göran Borge (foto och text)

CARLSSONS

TILL ENGLAND [84]

Lotte Möller (foto och text)

BONNIERS

KINDA KANAL - VATTENVÄG OCH INSJÖVÄGOR [85]

Brita Nordholm (foto) Willy Svahn (text)

GULLERS

GÖTA KANAL [86]

Ove Torgny (foto och text)

SKÅNEFÖRLAGET

I ARNS FOTSPÅR [87]

Lennart Utgren (foto/idé) Dick Harrison (text)

PIRATFÖRLAGET

ITALIENKÄNNAREN GÖRAN BÖRGE skriver i sin sjuttonde bok en personlig reseberättelse från Capri. Boken har vackra bilder och tyvärr verkar Göran Borge inte ha andra ambitioner än att framhålla landskapets skönhet. Han hanterar dock landskapsfotografierna hyggligt med rena kompositioner men brist på teknisk kompetens uppenbaras i olika porträttbilder.

Lotte Möller berättar som vanligt inspirerat och humoristiskt i boken »Till England« om egna upplevelser och vidarebefordrar samtidigt en dos engelsk kulturhistoria. Hon är kunnig och intresserad av trädgårdar och trädgårdskonst och har besökt flera även i denna bok. Fotografierna följer berättelsen och Lotte Möller riktar också följaktligen kamran mot företeelser som inte är så vanliga i reseskildringar.

»Kinda kanal – vattenväg och insjövägor« beskriver både en historisk och geografisk resa med kompetent faktatext av Willy Svahn. Den innehåller också en förteckning av alla de många båtar som trafikerat Kinda kanal. En blandning av texter, faktarutor, kartor och fotografier gör att boken delvis känns som en lärobok. Brita Nordholms ibland grälla stämningfoton skulle kunna vara

tagna i vilken svensk insjö som helst. Som helhet visar de en traditionell kommunreklam, denna gång för Linköping med slott, sommar och sol samt några slussdetaljer. De historiska foton och de detaljerade kartorna är faktiskt intressantare bildmaterial.

Ove Torgny som tidigare gjort flera historiskt anknutna reseberättelser skriver om Göta kanal i ny pocketvolym. Det är en guide för tänkta kanalfarande och – som brukligt i den sortens turistböcker – består så gott som hela bildmaterialet av redan kända vyer i sommarsol.

Lägligt efter intresse och försäljningsframgångar för Jan Guillous trilogi om tempelriddaren Arn Magnusson ger Piratförlaget ut »I Arns fotspår«. Lennart Utgren har fotograferat kring kyrkor och kloster i Västergötland. Dick Harrison står för faktatexterna om klosterliv, medeltidens kvinnor m. m. och illustrationer från Arns liv och leverne kompletterar uppföljaren i coffee table-format.

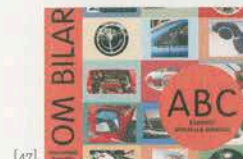
MARIE NILSSON

LISTA ÖVER ALLA RECENSERADE FOTOBÖCKER

[RECENSIONSNUMMER INOM PARENTES]

ABC - OM BILAR [47]
 AMERIKABILDER [18]
 ARKTIS - EN GRÄNSLÖS VÄRLD [58]
 AVENYN [74]
 BLAND ÄLGAR OCH ÄLGJÄGARE [37]
 BOHUSLÄN I SVARTVITT [59]
 BOKEN OM VÄSTRA GÖTALAND [75]
 BONDENS JORD [82]
 BORTOM REDAN [61]
 BYGDEN KRING BERGET [78]
 CEAUSCESCU BARN [71]
 DALHALLA - ETT MUSIKALISKT MIRAKEL [76]
 DEN GYLLENE CIRKELN - JAZZ PÅ 1960-TALET [2]
 DESIGNER: NO NAME [26]
 DOUGIE SPEAK POLISH [52]
 DU MICH AUCH [12]
 EFFEKTIV VISUELL KOMMUNIKATION [50]
 EGENART [4]
 ENDURA [53]
 EN FACE [6]
 EN FJÄLLFISKARES VANDRING [38]
 EN GOTLÄNSK LAMMGÅRD [39]
 ENKELHET OCH NYTTA
 - ARKITEKTUR I SVENSKT FÖRSVAR [27]
 ETT KÖK I ARKADIEN [31]
 FEMTIOTAL [20]
 FJÄLLVRÅKEN BORG MESCH [1]
 FOR PRESS FREEDOM [17]
 FOTOGRAFIER FRÅN SLUSSEN I STOCKHOLM 1952 [60]
 FRAMKALLAT [5]
 FÖRFATTARMILJÖER I STOCKHOLM [3]
 GAMLA SOLNA-VYKORT BERÄTTAR [23]
 GOTLAND I FÅGELNS ÖGA [57]
 GÖTA KANAL [86]
 HASANKEYF [73]
 HELA HJÄRTAT MITT
 - ÖGONBLICK UR SKELLEFTEÅS POPHISTORIA [19]
 HEMMA PÅ CAPRI [83]
 HORNBOGASJÖN [77]
 HUNDFOSTRAN [40]
 HUS I LUND [62]
 I ARNS FOTSPÅR [87]
 INSHALLAH [70]
 JORDENS TÄPPOR [30]
 JUDISK MAT I SVENSKT KÖK [32]

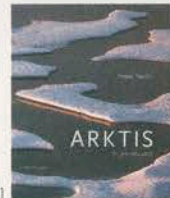
KAMERA 2001 [16]
 KATEDRALEN I LINKÖPING [64]
 KINDA KANAL - VATTENVÄG OCH INSJÖVÄGOR [85]
 KOMPOSITION [51]
 KORT OM STAN - 95 BILDER FRÅN STOCKHOLM [22]
 KURDISTAN [72]
 KÄRLEK, OLIVER OCH TIMJAN [29]
 KÄRLEKSHUNDEN [44]
 LAGOM SVENSKT [33]
 LAPPLAND - FJÄLLVANDRARENS DRÖM [79]
 LENNART NILSSON - HANS LIVS BILDER [10]
 LINNÉ OCH HANS RESOR [43]
 LOOKING BACK [11]
 MED SMAK AV KAFFE [34]
 MELLAN SKYAR OCH HAV [81]
 MEN HALLÅ LYSSNA PÅ OSS [46]
 MINNESBILDER FRÅN ÖSTERLEN [8]
 MINNETS STIGAR [56]
 NAXOS SVARTA NÄTTER [66]
 NORDIC BY NATURE [25]
 NÄRA AVSTÅND [13]
 OFFICE/KONTOR [69]
 OM TANGO [68]
 OUT OF CIRKUS - CIRKUS CIRKÖR [67]
 REVY [7]
 SIMRISHAMN PÅ ÖSTERLEN [80]
 SJÖBODAR OCH MAGASIN I BOHUSLÄN [63]
 SNITTBLOMMAN [35]
 SOMMARNÖJEN VID VATTNET [28]
 STOCKHOLMSBILDER
 - 1960-TALET'S FÖRLORADE STADSKULTUR [55]
 SVERIGE - LJUS OCH LANDSKAP [65]
 SVETT OCH LYCKA - BLEKINGEIDROTT I BILD [24]
 SÖDERUT I AFRIKA [42]
 TILL ENGLAND [84]
 TILLBAKABLICK [9]
 TRÅKIGA VYKORT [21]
 VEM ÄR PASTEITJUUVEN? [48]
 VILDA BEHAG [36]
 VILDSVIN [41]
 WATCH YOUR STEP [49]
 ÅRETS BILD 2001 [15]
 ÖSTERMÄLM [54]
 1900-TALET - HUNDRA SVENSKA ÅR [45]
 2001 WORLD PRESS PHOTO [14]

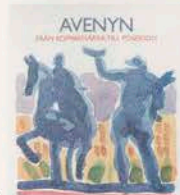
[47]

[18]

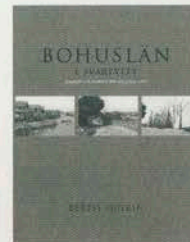
[58]

[74]

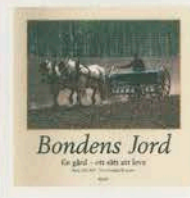
[37]

[59]

[75]

[82]

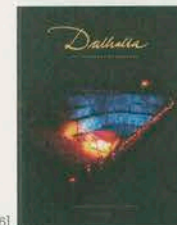
[61]

[78]

[71]

[76]

[2]

[26]

[52]

[12]

[50]

[4]

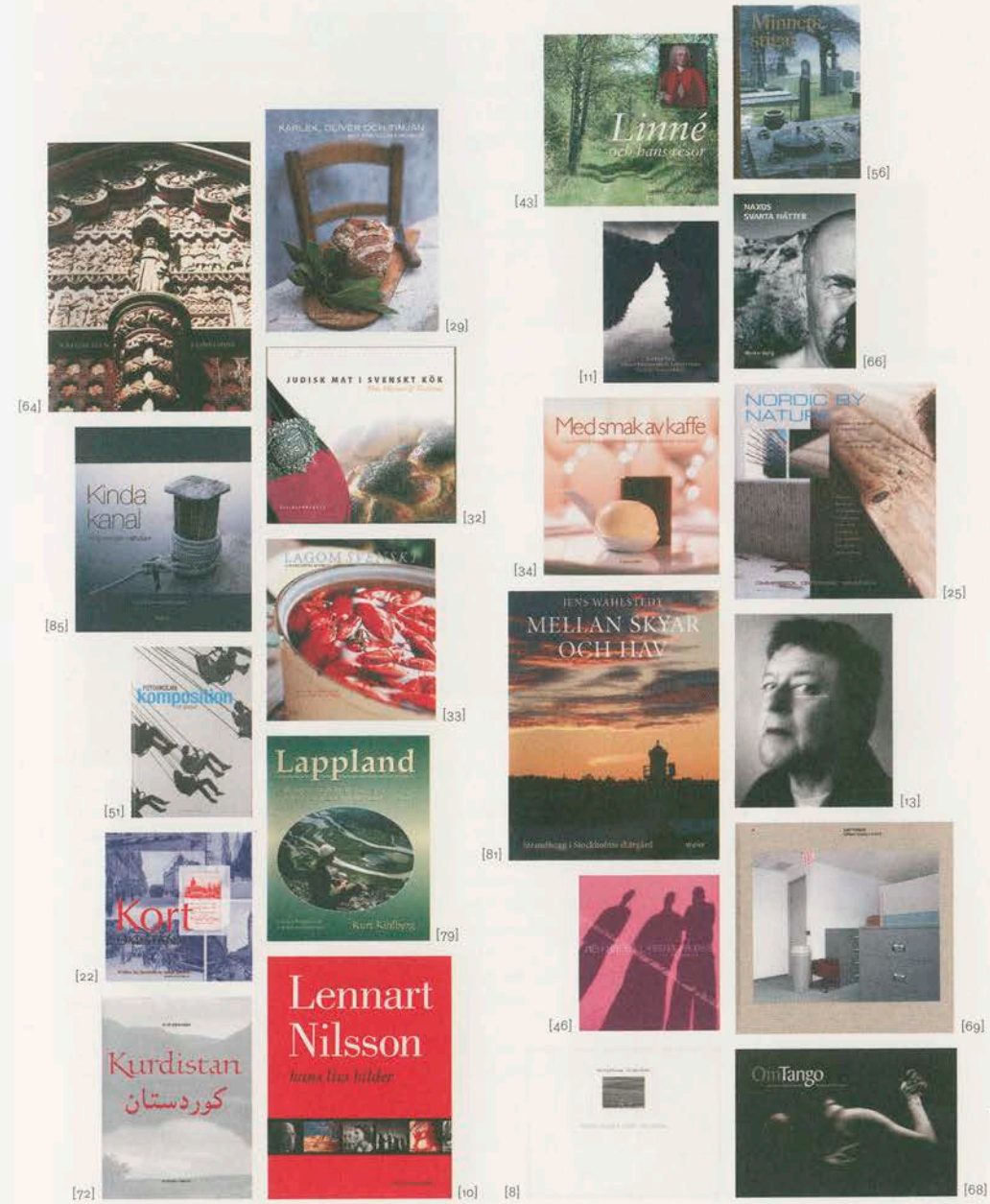
[53]

[6]

[38]

FÖRLAGSKONTAKT

I STORT SETT SKÖTS all fotoboksutgivning i Sverige av småförlag eller av fotografen själv.

Distribution, försäljning och marknadsföring sker också ofta på andra villkor än på branschens inarbetade system och fotoböcker kan lätt bli njuget behandlade vid inköp till bokhandeln och bibliotek. Det kan vara krångligt att hitta rätt på dessa utgivare, så här är adresser till småförlag vars böcker recenserats i denna bilaga.

ALMLÖFS FÖRLAG, Stockholm/Rimfors, 08-644 95 50/0494 - 230 30

ANIMA LUNDENSIS/ANIMA FÖRLAG, Lund, 046-14 08 40

ARTOGRAF FÖRLAG HB, Simrishamn, 0414-146 00, ingvar@grafo.nu

BENGT FORSBERGS FÖRLAG AB, Malmö, 040-763 20, www.forsbergforlag.se

BOKFÖRLAGET ARENA, Stockholm, 08-10 53 83

BOKFÖRLAGET MAX STRÖM AB, 08-545 043 00, www.maxstrom.se

BLEKINGE LÄNS IDROTTHISTORISKA SÄLLSKAP, info@blis.nu

BYGGFÖRLAGET, Stockholm, 08-665 36 70

BÄCKSTRÖMS FÖRLAG, Stockholm, 08-10 23 10, www.backstroms.se

CARLSSONS BOKFÖRLAG AB, Stockholm, 08-411 23 49, www.carlssonbokforlag.se

DOUGLAS KNEEDLER, Stockholm, 08-30 02 79, k.douglas@telia.com

EMIGRANTINSTITUTETS VÄNNER, Emigrantinstitutet, Växjö, 0470-201 20

FOCUSKOP, Magnus Neideman, Årsta, 08-760 00 83, neideman@stockholm.bonet.se

FOTOGRAF STIG T KARLSSON, Vaxholm, 08-541 316 38

FÖRLAGSHUSET NORDKALOTTEN, Box 25, 945 23 Rosvik

GULLERS FÖRLAG, Libris media, www.libris.se

TIDNINGEN IMPULS, Stockholm, 08-587 686 39, impuls@sv.se

JOURNAL, Stockholm, 08-643 00 94, info@journal-media.se

KARTAGO FÖRLAG, Stockholm, 08-651 83 11, www.kartago.se

HILLEL FÖRLAG, Stockholm, 08-66338 66

HISTORISKA MEDIA, Lund, 046-33 34 50, www.historiskamedia.com

KAKAO FÖRLAG, Box 4404, 203 15 Malmö, 040-35 01 60

K. KVARNSTRÖM & CO, Stockholm, 08-21 31 02, K.Kvarnstrom@telia.com

LIND & CO, Stockholm, 08-643 38 46, info@lindco.se

ROLF LIND, Kalmar, 0480-175 49

NYA VYER, Enskede, 08-647 78 86

PRESSFOTOGRAFERNAS KLUBB, Stockholm, 08-643 21 40

MARCO PLÜSS, Stockholm, 08-644 35 37

QUIRIN FÖRLAG, Kärnan, 031-22 15 26, bertil.quirin@swipnet.se

SETTERN AB, Örskelljunga, 0435-80050, www.settern.se

SILANDER & FROMHOLTZ FÖRLAGS AB, Stockholm, 08-662 90 50

SKÅNEFÖRLAGET, Ängelholm, 0431-14906, info@skaneforlaget.se

SOOMÄGI, BREITNER, SYRJÄNEN, www.omtango.com

SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET, Spånga, 08-795 33 00, www.jagareforbundet.se

WARNE FÖRLAG, Sävedalen, 031-340 9190, www.warne.se

Intresserad av tidigare utgivna böcker? På www.sfoto.se finns bl.a. en sökbar bokguide med böcker som medlemmar i Svenska Fotografers Förbund gjort. Titta där...

TIDIGARE ÅRS BÄSTA FOTOBOK

Bästa fotobok 2001

BERÄTTELSE FÖR LEVANDE
Ewa Stackelberg
JOURNAL

JURYNS MOTIVERING: Ewa Stackelbergs »Berättelse för levande» gestaltar sorgen efter en död make. Den blir till en kärlekshandling. I hennes mörkrum framträder bilden av döden från den levandes horisont: överraskande färgrik, vacker och full av energi.

JURY: NILS DEGERMAN, INGRID ELAM,
MATTIAS JOHANSSON & TOMAS TIDHOLM

Övriga nominerade böcker 2001

OCH HIMLEN DÄROVAN

Jens Assur
BILDA FÖRLAG

GUIARRA PORTUGUESA

Robert Blombäck
HIPPIE MEDIA.NU

MOMENTS IN BETWEEN

Jens Olof Lasthein
JOURNAL

BOXARE

Thomas Wågström
RASTERS FÖRLAG

Bästa fotobok 2000

STOCKHOLMS SATELLITER
Per Skoglund
BYGGFÖRLAGET

JURYNS MOTIVERING: Priset för Årets fotobok 2000 tilldelas »Stockholms Satelliter» av Per Skoglund med text av Jerker Söderlind, för bilder som med visuell pregnans och dubbelbottnat fokus gestaltar rekordärens arkitektur.

JURY: J H ENGSTRÖM, JOHANNA EKSTRÖM,
KRISTINA LINDSTÖM & CHRISTER JONSSON

Övriga nominerade böcker 2000

SPEJARE I 50TALET

Tor Dal
HÖJERINGS BOKFÖRLAG

I ASIENS TID

Stig T Karlsson
ORDFRONT

FROM ONE SIDE TO THE OTHER

Lennart Olsson
BYGGFÖRLAGET
PYLONIA
Henrik Saxgren
JOURNAL

Bästa fotobok 1999

EL NIÑO.
EN BERÄTTELSE OM GATUBARN I MEXICO
Kent Klich
JOURNAL

JURYNS MOTIVERING: För ett arbete som utmärks av precision, energi och stilla ursinne, och som imponerar genom sin uthållighet och konsekvens. De svartvita fotografierna lyfter med bokens säkra form och generösa format.

JURY: PETER ENGLUND, CARMILLA FLOYD,
LARS TUNBJÖRK & NINA ULMAJA

Övriga nominerade böcker 1999

SMÅ MÄNNISKOR

Micke Berg
NEO FÖRLAG AB

SLUSSEN

Lena Granefelt
JOURNAL

MINNE

Nina Korhonen
JOURNAL

SÅ LÄNGE SKOGEN VÄXER.

EN BERÄTTELSE OM TRÄDENS BETYDELSE
Hans Strand
JOURNAL

Bästa fotobok 1998

HÄRBÄRGE
J H Engström
BOKFÖRLAGET DN

JURYNS MOTIVERING: J H Engström förenar på ett övertygande vis en samhälls inlevelse med ett samtida formspråk. Härbärke utgör ett engagerande bidrag till den dokumentaristiska traditionen i svensk fotografi.

JURY: BERNO HJÄLMRUD, STEFANIA MALMSTEN,
LEIF NYLÉN & CARINA RYDBERG

Övriga nominerade böcker 1998

PARKEN

Leif Claesson
GLOBAL IMAGE

SALA BACKE

Lennart Engström
EGET FÖRLAG

AMERIKA

Gerry Johansson
EGET FÖRLAG

SAMEFOTOGRAFEN NILS THOMASSON

Nils Thomasson
JÄMTLANDS LÄNS MUSEUM

Bästa fotobok 1997

AJAX & KINGSTON
Lars Sundh
KOALA PRESS

JURYNS MOTIVERING: Lars Sundh tar upp ett samtida bildtänkande när det är som roligast, inte minst genom det respektlösa förhållningssättet till klassiska fotografikonventioner. Tillsammans med ett humorfyllt anslag och en elegant formgivning gör det »Ajax och Kingston» till en befriande och ovanlig fotoupplevelse.

JURY: MILOU ALLERHOLM, ANDERS EKLIND,
KRISTIAN PETRI & EVA-MARIE RUNDQVIST

Övriga nominerade böcker 1997

SVERIGE, SVERIGE, FOSTERLAND

Robert Blombäck
LIBER

SKOGEN ÖGA

Mattias Klum
NORSTEDTS

FOTOGRAFIER [PHOTOGRAPHS] 1966-1996

Anders Petersen
JOURNAL

D+D

Jefferik Stocklassa
STOCKLASSA/SASAKI FÖRLAG

Bästa fotobok 1996

INGEN HAR SETT ALLT
Anders Petersen
LEGUS

JURYNS MOTIVERING: Petersens starka, svärtade bilder uttrycker tillstånd, på samma sätt som tät poesi kan göra. De äger både råhet och ömsinhet; nakenhet men samtidigt respekt inför människors (människans)

livsgåta. Helt utan spekulering och sentimentalitet, med djup, integritet och konstnärlig särprägel, för de betraktaren bortom gränser. Dessutom lyfter själva boken, med sin rena formgivning, sin uppdelning av text och bilder och sitt »fotografitrogna» triplextryck fram materialets innebörd med den direktitet och det allvar som bilderna förtjänar. Boken är till alla delar ett exempel på känslig, omsorgsfull och genomtänkt samverkan.

JURY: INGER EDELFELDT, LOTTA KÜHLBORN,
HÅKAN PIENOWSKI & PO TIDHOLM

Övriga nominerade böcker 1996

DEN BARNLÖSA BYN

Anders Alm
GLESBYGDSVERKET
STOCKHOLM BLUES
Micke Berg
JOURNAL

SÖNDAGSFOTOGRAFEN

Gösta Spång
NORDISKA MUSEET

PÅ INSIDAN AV ALLVARET

Thomas Wågström
LEGUS

»BÄSTA FOTOBOK» har instiftats av Fotoförfattarsektionen inom Svenska Fotografers Förbund för att uppmärksamma och stimulera kvalitativ fotoboksutgivning. Vinnande fotograf erhåller 30.000 kr, förlaget 10.000 kr, övriga fyra nominerade delar på 10.000 kr.

Fotografen får presentera sin bok på Bokmässan, samt under följande år på en vandringsutställning på bibliotek.

REGLER

Tävlingen annonseras ut i Fotografisk tidskrift, på SFF:s hemsida www.sfoto.se och bokhandeln. Fotograf och/eller förlag kan lämna in ansökan. Berättigade att delta är böcker utgivna under tävlingsåret eller ett eller två år innan. Tidigare nominerade böcker får ej delta på nytt.

SKRIBENTER

TOMMY ARVIDSON

Fotograf

EVA BRANDT

*Journalist och fotograf. Bildredaktör vid Göteborg-Posten.
Skriver regelbundet om fotografi i Fotografisk tidskrift.*

EVA DANDANELLE

Frilansskribent med inriktning på foto, konst & design.

GUNNAR D HANSSON

Författare

RUNE JONSSON

Fotolärare och skribent

MARIA LANTZ

Fotograf och lärare vid Konsthögskolan i Stockholm.

TOMAS LAURI

Arkitekturkritiker

PER LINDSTRÖM

*Utvecklingsredaktör på Sydsvenskan,
1990–2002 tidningens bildchef.*

MARIE LUNDQUIST

*Författare och poet.
Skriver regelbundet om fotografi i Fotografisk tidskrift.*

MARIE NILSSON

Fotograf och redaktör

SUSANNE PAGOLD

Skriver om mode och design i Dagens Nyheter.

HENRIETTA PALMER

Arkitekt SAR

TORKEL RASMUSSEN

Författare

MALENA RYDELL

*Frilansjournalist och fotograf.
Kritiker i Dagens Nyheter.*

PATRICIO SALINAS

Fotograf och skribent

DICK SCHYBERG

Kulturjournalist och redaktör för tidningen Tecknaren.

EWA STACKELBERG

Fotograf

PO TIDHOLM

Frilansjournalist, medarbetare på Dagens Nyheter.

*Redaktör: MARIE NILSSON
Form & logo: TOMAS JÖNSSON / OBSALUT
Repro: LARS TORNDAHL
Tryck: TRYCKINDUSTRI SÖLNA, 2002
ISBN 91-8544-818-4*

*© Svenska Fotografers Förbund
och respektive författare*

SVENSKA FOTOGRAFERS FÖRBUND
Götgatan 48, 118 26 Stockholm
tel 08 - 702 03 45, fax 08 - 641 22 10
sff@sfoto.se
www.sfoto.se

I DENNA BOK presenterar vi årets
vinnare samt de nominerade böckerna
till Bästa fotobok; en tävling nu inne
på sitt sjunde år, samt recensioner av
det senaste årets skörd av foto- och
fotoillustrerade böcker.

SVENSKA FOTOGRAFERS FÖRBUND

ISBN 91-8544-818-4

PRIS 40:-